

Βρυξέλλες, 17.7.2019
COM(2019) 343 final

**ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟ, ΤΟ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ, ΤΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ, ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΩΝ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΩΝ**

**Ενίσχυση του κράτους δικαίου εντός της Ένωσης
Στρατηγικό σχέδιο δράσης**

I. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η Ευρωπαϊκή Ένωση βασίζεται σε ένα σύνολο κοινών αξιών, συμπεριλαμβανομένων των θεμελιωδών δικαιωμάτων, της δημοκρατίας και του κράτους δικαίου¹. Οι εν λόγω αξίες αποτελούν τα θεμέλια των κοινωνιών μας και της κοινής μας ταυτότητας. Καμία δημοκρατία δεν μπορεί να ευδοκιμήσει χωρίς ανεξάρτητα δικαστήρια που να εγγυώνται την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων και πολιτικών ελευθεριών, ούτε χωρίς ενεργό κοινωνία των πολιτών και ελεύθερα μέσα ενημέρωσης που να διασφαλίζουν την πολυφωνία. Το κράτος δικαίου είναι μια καθιερωμένη αρχή, σαφώς καθορισμένη όσον αφορά τη βασική σημασία της, η οποία είναι ίδια σε όλα τα κράτη μέλη, παρά τις διαφορετικές εθνικές ταυτότητες και παραδόσεις και τα διαφορετικά νομικά συστήματα που η Ένωση είναι υποχρεωμένη να σέβεται².

Στο πλαίσιο του κράτους δικαίου, όλες οι δημόσιες εξουσίες ενεργούν πάντοτε με βάση τους περιορισμούς που θέτει ο νόμος, σύμφωνα με τις αξίες της δημοκρατίας και τα θεμελιώδη δικαιώματα και υπό τον έλεγχο ανεξάρτητων και αμερόληπτων δικαστηρίων. Το κράτος δικαίου έχει άμεσο αντίκτυπο στη ζωή του κάθε πολίτη: αποτελεί προϋπόθεση για την εξασφάλιση ίσης μεταχείρισης ενώπιον του νόμου και την υπεράσπιση των ατομικών δικαιωμάτων, για την πρόληψη της κατάχρησης εξουσίας από τις δημόσιες αρχές και για τη λογοδοσία των υπευθύνων λήψης αποφάσεων. Ο σεβασμός του κράτους δικαίου αποτελεί επίσης ουσιαστική προϋπόθεση προκειμένου οι πολίτες να εμπιστεύονται τους δημόσιους φορείς. Χωρίς την εμπιστοσύνη των πολιτών, οι δημοκρατικές κοινωνίες δεν μπορούν να λειτουργήσουν. Το κράτος δικαίου αφορά τη θέσπιση νόμων με υπεύθυνο τρόπο, τη δίκαιη εφαρμογή τους και την αποτελεσματικότητά τους. Όπως αναγνωρίζεται από το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης και το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, καλύπτει επίσης θεσμικά θέματα όπως η ανεξαρτησία και η αμεροληψία των δικαστηρίων³, καθώς και η διάκριση των εξουσιών⁴. Πρόσφατες αποφάσεις του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης συνέχισαν να υπογραμμίζουν ότι το κράτος δικαίου αποτελεί κεντρικό στοιχείο της έννομης τάξης της ΕΕ⁵.

Το ευρωπαϊκό εγχείρημα στηρίζεται στον διαρκή σεβασμό του κράτους δικαίου σε όλα τα κράτη μέλη. Αποτελεί προϋπόθεση για την αποτελεσματική εφαρμογή του δικαίου της ΕΕ και για την αμοιβαία εμπιστοσύνη μεταξύ των κρατών μελών. Είναι επίσης κεντρικής σημασίας για να λειτουργεί ικανοποιητικά η Ευρωπαϊκή Ένωση ως χώρος ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης και ως εσωτερική αγορά, όπου οι νόμοι εφαρμόζονται αποτελεσματικά και ομοιόμορφα και οι προϋπολογισμοί δαπανώνται σύμφωνα με τους ισχύοντες κανόνες. Ως εκ τούτου, οι απειλές κατά του κράτους δικαίου θέτουν υπό αμφισβήτηση τη νομική, πολιτική και οικονομική βάση του τρόπου λειτουργίας της ΕΕ. Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο η προώθηση και η προάσπιση του κράτους δικαίου

¹ Άρθρο 2 της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση.

² Το κράτος δικαίου κατοχυρώνεται στο άρθρο 2 της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση ως μία από τις θεμελιώδεις αξίες της Ένωσης, που είναι κοινές στα κράτη μέλη.

³ Το άρθρο 19 της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση θεσπίζει την υποχρέωση των κρατών μελών να διασφαλίζουν την αποτελεσματική δικαστική προστασία. Όπως έκρινε το Δικαστήριο, η ύπαρξη αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας «είναι αναπόσπαστα συνδεδεμένη με την ύπαρξη κράτους δικαίου», υπόθεση C-72/15 Rosneft.

⁴ Παράρτημα της ανακοίνωσης της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο με τίτλο «Ένα νέο πλαίσιο της ΕΕ για την ενίσχυση του κράτους δικαίου» της 11.3.2014, COM(2014) 158 final, και πρόσφατη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου, υπόθεση C-64/16, Associação Sindical dos Juízes Portugueses κατά Tribunal de Contas· υπόθεση C- 216/18 PPU, LM, υπόθεση C-619/18, Επιτροπή κατά Πολωνίας (διάταξη της 17ης Δεκεμβρίου 2018).

⁵ Απόφαση της 24ης Ιουνίου 2019 στην υπόθεση C-619/18, Επιτροπή κατά Πολωνίας.

αποτελεί κεντρική επιταγή του έργου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής ως θεματοφύλακα των Συνθηκών. Οι ανεπάρκειες όσον αφορά τον σεβασμό του κράτους δικαίου σε ένα κράτος μέλος έχουν επιπτώσεις σε άλλα κράτη μέλη και στην ΕΕ συνολικά, ενώ η Ένωση έχει κοινό ενδιαφέρον στην επίλυση ζητημάτων που αφορούν το κράτος δικαίου, όπου και αν εμφανίζονται.

Ενώ, κατ' αρχήν, θεωρείται ότι όλα τα κράτη μέλη σέβονται το κράτος δικαίου ανά πάσα στιγμή, οι πρόσφατες προκλήσεις για το κράτος δικαίου σε ορισμένα κράτη μέλη έχουν δείξει ότι ο σεβασμός αυτός δεν μπορεί να θεωρηθεί δεδομένος. Οι εν λόγω προκλήσεις έχουν προκαλέσει ανησυχία σχετικά με την ικανότητα της Ένωσης να αντιμετωπίζει τέτοιες καταστάσεις. Πολλές πρόσφατες υποθέσεις με απήχηση σε επίπεδο ΕΕ έχουν επικεντρωθεί στην ανεξαρτησία της δικαστικής διαδικασίας. Άλλα παραδείγματα συνίστανται στην αποδυνάμωση των συνταγματικών δικαστηρίων, την αυξανόμενη χρήση εκτελεστικών διαταγμάτων ή επανειλημμένες επιθέσεις από έναν κλάδο του κράτους κατά ενός άλλου. Ευρύτερα, η διαφθορά και η κατάχρηση εξουσίας σε υψηλό επίπεδο συνδέονται με καταστάσεις στις οποίες η πολιτική εξουσία επιδιώκει να υπερισχύσει του κράτους δικαίου, ενώ οι απόπειρες να περιοριστεί ο πλουραλισμός και να αποδυναμωθούν οι απαραίτητοι φύλακες, όπως η κοινωνία των πολιτών και τα ανεξάρτητα μέσα ενημέρωσης, αποτελούν προειδοποιητικές ενδείξεις για απειλές κατά του κράτους δικαίου⁶.

Στην ανακοίνωσή της της 3ης Απριλίου 2019⁷, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή παρουσίασε μια επισκόπηση της σημερινής εργαλειοθήκης για την αντιμετώπιση των προκλήσεων για το κράτος δικαίου εντός της Ένωσης και άρχισε μια συζήτηση σχετικά με τον τρόπο βελτίωσής της. Τα θεσμικά όργανα και οι οργανισμοί της ΕΕ, τα κράτη μέλη, διεθνείς οργανισμοί, δικαστικά δίκτυα, η κοινωνία των πολιτών και ο ακαδημαϊκός κόσμος έλαβαν μέρος σε αυτήν τη συζήτηση και η συμβολή τους ήταν πολύτιμη. Η σημασία του κράτους δικαίου και η ανάγκη για μια ισχυρότερη εργαλειοθήκη της ΕΕ για το κράτος δικαίου προκύπτει σαφώς από τη συζήτηση αυτή. Αυτό απηχεί την αυξανόμενη ανησυχία όσον αφορά ζητήματα που άπτονται του κράτους δικαίου στα θεσμικά όργανα της ΕΕ.

Τον Μάιο του 2019, στο Σιμπίου, οι Ευρωπαίοι ηγέτες δεσμεύτηκαν ομόφωνα «να συνεχίσουμε να προστατεύουμε τον τρόπο ζωής μας, τη δημοκρατία και το κράτος δικαίου»⁸. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο επιβεβαίωσε τη δέσμευση του Σιμπίου στο στρατηγικό του θεματολόγιο που ενέκρινε στις 21 Ιουνίου 2019⁹. Η δέσμευση αυτή απαιτεί να δοθεί μεγαλύτερη προτεραιότητα στα θέματα του κράτους δικαίου στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο και στο Συμβούλιο. Ο σεβασμός του κράτους δικαίου καταλαμβάνει εξέχουσα θέση στις συζητήσεις του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου κατά τη θητεία του 2014-2019¹⁰, καθώς και στα προγράμματα των Προεδριών του Συμβουλίου¹¹. Επίσης, αποτέλεσε σημαντικό θέμα της εκστρατείας για τις ευρωπαϊκές εκλογές του 2019. Τα ευρωπαϊκά πολιτικά κόμματα

⁶ Γενικότερα, εκτός από τις πολιτικές εξελίξεις, οι τεχνολογικές ή κοινωνικές εξελίξεις ενδέχεται επίσης να δημιουργήσουν νέες προκλήσεις για το κράτος δικαίου κατά τα προσεχή έτη, για παράδειγμα σε σχέση με την τεχνητή νοημοσύνη και τη χρήση της σε ευαίσθητους τομείς, όπως τα συστήματα δικαιοσύνης.

⁷ Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο και το Συμβούλιο με τίτλο «Περαιτέρω ενδυνάμωση του κράτους δικαίου εντός της Ένωσης – Τρέχουσα κατάσταση και πιθανά επόμενα βήματα» (COM(2019) 163 final).

⁸ Ο.π.

⁹ <https://www.consilium.europa.eu/el/press/press-releases/2019/06/20/a-new-strategic-agenda-2019-2024/>

¹⁰ Τον Οκτώβριο του 2016, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ενέκρινε ψήφισμα το οποίο ζητούσε τη θέσπιση ενός μηχανισμού σε επίπεδο της ΕΕ για τη δημοκρατία, το κράτος δικαίου και τα θεμελιώδη δικαιώματα.

¹¹ Βλέπε για παράδειγμα το πρόγραμμα των τριών Προεδριών του Συμβουλίου για την περίοδο 1ης Ιανουαρίου 2019 — 30ής Ιουνίου 2020: <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-14518-2018-INIT/el/pdf>

άρχισαν να εξετάζουν κατά πόσον θα πρέπει να αποκλείονται από τις ομάδες τα κόμματα που αμφισβητούν το κράτος δικαίου και τις κοινές αξίες της ΕΕ.

Αν και η συζήτηση αυτή θα πρέπει να συνεχιστεί¹², η παρούσα ανακοίνωση καθορίζει συγκεκριμένες δράσεις βραχυπρόθεσμα και μεσοπρόθεσμα. Ορισμένες δράσεις μπορούν να τεθούν αμέσως σε εφαρμογή. Άλλες θα πρέπει να αναπτυχθούν περαιτέρω ως βασική πτυχή των εργασιών της νέας Επιτροπής, του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου. Η ενίσχυση του κράτους δικαίου στην Ένωση αποτελεί, και πρέπει να παραμείνει, βασικός στόχος για όλους.

II. ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ ΔΙΚΑΙΟΥ: ΜΙΑ ΚΟΙΝΗ ΑΞΙΑ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΕΥΡΩΠΑΙΟΥΣ

Μετά την ανακοίνωση του Απριλίου, η συζήτηση για το κράτος δικαίου έχει ενταθεί. Η Επιτροπή έχει επωφεληθεί από ένα ευρύ φάσμα εισηγήσεων και προβληματισμών. Η Επιτροπή έλαβε 60 γραπτές εισηγήσεις¹³ από εθνικούς, ενωσιακούς και διεθνείς θεσμικούς φορείς, καθώς και από την κοινωνία των πολιτών και τον ακαδημαϊκό χώρο. Η Επιτροπή συμμετείχε επίσης σε διασκέψεις και συζητήσεις σε ευρωπαϊκό επίπεδο και στις πρωτεύουσες. Οι εισηγήσεις τόνισαν τη σημασία του κράτους δικαίου και την επιτακτική ανάγκη να γίνεται σεβαστό σε όλη την ΕΕ. Επιβεβαίωσαν επίσης τη συνάφεια και τη συμπληρωματικότητα των τριών πυλώνων της προώθησης, της πρόληψης και της αντίδρασης, όπως ορίζονται στην ανακοίνωση του Απριλίου. Ορισμένοι θεωρούν την ανάπτυξη της εργαλειοθήκης ως προτεραιότητα, ενώ άλλοι θεωρούν ότι η καλύτερη επιβολή των υφιστάμενων εργαλείων θα αποτελέσει ήδη καθοριστικό παράγοντα. Ένας μικρός αριθμός εισηγήσεων αμφισβήτησε την ενωσιακή διάσταση του θέματος. Έτσι αντικατοπτρίζεται το γεγονός ότι η σημασία του κράτους δικαίου κατά τη λειτουργία της ΕΕ για τους πολίτες και τις επιχειρήσεις της δεν μπορεί να θεωρηθεί δεδομένη και θα πρέπει να προωθείται και να εξηγείται περαιτέρω. Υπογραμμίζει επίσης πόσο σημαντικό είναι να αποδεικνύεται ότι η δράση της ΕΕ είναι αντικειμενική, αναλογική και δεν εισάγει διακρίσεις, και ότι η επίσημη απόκριση της ΕΕ θα πρέπει να εφαρμόζεται μόνο όταν δεν λειτουργεί το εθνικό σύστημα ελέγχων και εξισορροπήσεων.

Επιπλέον, τον Απρίλιο του 2019, η Επιτροπή πραγματοποίησε έρευνα του Ευρωβαρόμετρου σε όλα τα κράτη μέλη. Τα αποτελέσματα δείχνουν την εντυπωσιακή στήριξη του κράτους δικαίου, με περιορισμένες διαφορές μεταξύ των κρατών μελών¹⁴. Η σημασία των βασικών αρχών του κράτους δικαίου αναγνωρίστηκε από πάνω από το 80 % των πολιτών σε όλα τα κράτη μέλη¹⁵. Άλλα βασικά συμπεράσματα ήταν η ισχυρή υποστήριξη που παρέχεται στο γεγονός ότι είναι σημαντικό τα μέσα ενημέρωσης και η κοινωνία των πολιτών να θεωρούν υπόλογους αυτούς που βρίσκονται στην εξουσία, ενώ πάνω από το 85 % των Ευρωπαίων

¹² Για παράδειγμα, το Συμβούλιο έχει προγραμματίσει την επανεξέταση του δικού του διαλόγου για το κράτος δικαίου στο πλαίσιο της φινλανδικής Προεδρίας το φθινόπωρο του 2019.

¹³ Μια σύνοψη των εισηγήσεων διατίθεται στη διεύθυνση: https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/effective-justice/rule-law/initiative-strengthen-rule-law-eu_en#stakeholder-contributions

¹⁴ Ειδικό Ευρωβαρόμετρο 489 – κράτος δικαίου: <http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/survey/getsurveydetail/instruments/special/surveyky/2235http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/survey/getsurveydetail/instruments/special/surveyky/2235>

¹⁵ Νομιμότητα, ασφάλεια δικαίου, ισότητα ενώπιον του νόμου, διάκριση των εξουσιών, απαγόρευση της αυθαιρεσίας, κυρώσεις για διαφθορά και αποτελεσματική δικαστική προστασία από ανεξάρτητα δικαστήρια.

θεωρούν σημαντικό να μπορούν τα μέσα ενημέρωσης, οι δημοσιογράφοι και η κοινωνία των πολιτών να λειτουργούν ελεύθερα και να ασκούν κριτική χωρίς κίνδυνο εκφοβισμού.

Το Ευρωβαρόμετρο υπογράμμισε επίσης ότι οι Ευρωπαίοι θεωρούν σημαντικό να εφαρμόζεται το κράτος δικαίου σε ολόκληρη την ΕΕ, με το 89 % να υποστηρίζει την ανάγκη να τηρείται το κράτος δικαίου σε όλα τα άλλα κράτη μέλη της ΕΕ.

Οι Ευρωπαίοι ζήτησαν επίσης να βελτιωθεί ο σεβασμός του κράτους δικαίου, ενώ ένα σταθερό ποσοστό άνω του 80 % υποστηρίζει ορισμένες βελτιώσεις στις βασικές αρχές του κράτους δικαίου. Η ανάγκη βελτίωσης τονίστηκε ιδιαίτερα όσον αφορά την αποτελεσματική δικαστική προστασία, τη νομιμότητα και την αποφυγή αυθαίρετων αποφάσεων — καθώς και για την ελευθερία των μέσων ενημέρωσης και την κοινωνία των πολιτών.

Η διαβούλευση μετά την ανακοίνωση του Απριλίου αντικατοπτρίζει επίσης τη σημασία του κράτους δικαίου για τους πολίτες στην προθυμία πολλών οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών και της ακαδημαϊκής κοινότητας να συμμετάσχουν περαιτέρω στην προώθηση και την πρόληψη του κράτους δικαίου και να ενεργούν ως μάρτυρες δημοσίου συμφέροντος όταν ανακύπτουν προβλήματα. Ορισμένα παραδείγματα δράσεων που φάνηκαν ιδιαίτερα ενδιαφέροντα είναι η οργάνωση διαλόγων πολιτών σε επίπεδο ΕΕ, η ανάπτυξη «γραμματισμού» σε θέματα κράτους δικαίου με προσβάσιμες και φιλικές προς τον χρήστη πηγές, καθώς και οι ανοικτές πλατφόρμες για την ανταλλαγή πληροφοριών και προειδοποιήσεων.

III. ΚΟΙΝΗ ΕΥΘΥΝΗ ΓΙΑ ΟΛΑ ΤΑ ΚΡΑΤΗ ΜΕΛΗ ΚΑΙ ΤΑ ΘΕΣΜΙΚΑ ΟΡΓΑΝΑ ΤΗΣ ΕΕ

Η ευθύνη για την εξασφάλιση του σεβασμού του κράτους δικαίου ως κοινής αξίας εναπόκειται κατά κύριο λόγο σε κάθε κράτος μέλος. Η διασφάλιση της εύρυθμης λειτουργίας του κράτους τους αποτελεί εσωτερική συνταγματική αρμοδιότητα, αλλά και ευθύνη όσον αφορά την Ένωση και τα άλλα κράτη μέλη. Η αρχή της καλόπιστης συνεργασίας (άρθρο 4 παράγραφος 3 της ΣΕΕ) δίνει έμφαση στην υποχρέωση των κρατών μελών να διευκολύνουν την Ένωση στην εκπλήρωση της αποστολής της και να απέχουν από τη λήψη μέτρων που θα μπορούσαν να θέσουν σε κίνδυνο τους στόχους της Ένωσης. Υπογραμμίζει επίσης το καθήκον της Ένωσης και των κρατών μελών να παρέχουν αμοιβαία συνδρομή, πράγμα που σημαίνει ότι υπάρχει ευθύνη όλων των θεσμικών οργάνων της ΕΕ να παρέχουν αναλογική βοήθεια στα κράτη μέλη για τη διασφάλιση του σεβασμού του κράτους δικαίου.

Στην ανακοίνωση του Απριλίου σημειώνεται ότι το κράτος δικαίου αποτελεί επίσης μία από τις αρχές που διέπουν την εξωτερική δράση της ΕΕ και αποκτά ολοένα και μεγαλύτερη σημασία για τη διαδικασία προσχώρησης στην ΕΕ και την πολιτική γειτονίας. Το στρατηγικό θεματολόγιο του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου επιβεβαιώνει ότι η προάσπιση των αξιών της ΕΕ θα πρέπει να βρίσκεται στο επίκεντρο των εξωτερικών σχέσεων της ΕΕ. Η Επιτροπή στηρίζει ήδη ενεργά τις μεταρρυθμίσεις του κράτους δικαίου σε τρίτες χώρες.

Μια άλλη βασική υποχρέωση των κρατών μελών είναι να εγγυώνται στους πολίτες την άσκηση των δικαιωμάτων τους, ιδίως μέσω της πρόσβασης στη δικαιοσύνη και της δίκαιης δίκης. Το άρθρο 19 της ΣΕΕ αναθέτει την αρμοδιότητα για τη διασφάλιση της πλήρους εφαρμογής του δικαίου της ΕΕ σε όλα τα κράτη μέλη και της δικαστικής προστασίας των ατομικών δικαιωμάτων στο πλαίσιο του εν λόγω δικαίου στα εθνικά δικαστήρια και στο Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Όντως, ο ρόλος των εθνικών δικαστηρίων κατά την

εφαρμογή του δικαίου της ΕΕ είναι κρίσιμης σημασίας δεδομένου ότι τα δικαστήρια αυτά φέρουν πρωτίστως την ευθύνη για την εφαρμογή του δικαίου της ΕΕ και για την κίνηση της διαδικασίας προδικαστικής απόφασης που προβλέπεται στο άρθρο 267 της ΣΛΕΕ, προκειμένου να διασφαλιστούν η συνέπεια και η ενιαία ερμηνεία του δικαίου της ΕΕ. Στο πλαίσιο αυτό, και όπως επιβεβαιώθηκε από την πρόσφατη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου, η εγγύηση για την ανεξαρτησία της δικαιοσύνης αποτελεί νομική υποχρέωση στο επίκεντρο του κράτους δικαίου.

Η αποτελεσματική δικαστική προστασία από ανεξάρτητα δικαστήρια απαιτείται από το άρθρο 19 παράγραφος 1 της ΣΕΕ ως συγκεκριμένη έκφραση της αξίας του κράτους δικαίου. Η διάταξη αυτή βρίσκεται στο επίκεντρο διαφόρων προδικαστικών παραπομπών από τα εθνικά δικαστήρια και διαδικασιών επί παραβάσει που έχει κινήσει η Επιτροπή ενώπιον του Δικαστηρίου. Ήδη το 2006, το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι η έννοια της «ανεξαρτησίας της δικαιοσύνης» αποτελεί αυτόνομη έννοια του δικαίου της ΕΕ και ότι αυτό συνεπάγεται ότι οι δικαστές πρέπει να προστατεύονται από οποιαδήποτε εξωτερική παρέμβαση που θα μπορούσε να θέσει σε κίνδυνο την ανεξάρτητη κρίση τους¹⁶. Ακολούθησαν το 2018 και 2019 ορισμένες σημαντικές αποφάσεις. Το Δικαστήριο έκρινε ότι τα κράτη μέλη υποχρεούνται από το δίκαιο της Ένωσης να διασφαλίζουν ότι τα δικαστήριά τους πληρούν τις απαιτήσεις αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας, με την οποία συγκεκριμενοποιείται το κράτος δικαίου, και ότι η ανεξαρτησία των εθνικών δικαστηρίων είναι απαραίτητη για τη διασφάλιση της εν λόγω δικαστικής προστασίας¹⁷.

Σε άλλες αποφάσεις, το Δικαστήριο έχει ορίσει λεπτομερέστερα τις απαιτήσεις των εγγυήσεων ανεξαρτησίας και αμεροληψίας, επισημαίνοντας την καθοριστική σημασία τους τόσο για την ορθή λειτουργία του συστήματος δικαστικής συνεργασίας που είναι ενσωματωμένο στον μηχανισμό προδικαστικών αποφάσεων δυνάμει του άρθρου 267 της ΣΛΕΕ όσο και για τα μέσα παράγωγου δικαίου που βασίζονται στην αρχή της αμοιβαίας εμπιστοσύνης¹⁸. Το Δικαστήριο εξέδωσε επίσης προσωρινά μέτρα για την αναστολή εθνικών μεταρρυθμίσεων που θα μπορούσαν να επηρεάσουν την ανεξαρτησία της δικαιοσύνης¹⁹. Πιο πρόσφατα, το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι, παρόλο που η οργάνωση της δικαιοσύνης στα κράτη μέλη εμπίπτει στην εθνική αρμοδιότητα, τα κράτη μέλη πρέπει να συμμορφώνονται με τις υποχρεώσεις που απορρέουν από το δίκαιο της ΕΕ κατά την άσκηση της εν λόγω αρμοδιότητας και, ως εκ τούτου, αυτό μπορεί να υπόκειται σε επανεξέταση από το Δικαστήριο²⁰. Άλλες υποθέσεις που υποβλήθηκαν από τα εθνικά δικαστήρια και την Επιτροπή εκκρεμούν ενώπιον του Δικαστηρίου και θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε περαιτέρω σημαντικές εξελίξεις στη νομολογία.

Υπάρχει επίσης εξελισσόμενη νομολογία του Δικαστηρίου, στην οποία τονίζεται ο τρόπος με τον οποίο συστηματικά προβλήματα που σχετίζονται με το κράτος δικαίου ενδέχεται να έχουν συγκεκριμένο αντίκτυπο στον τομέα των οικονομικών της Ένωσης²¹.

¹⁶ Υπόθεση C-506/04, Wilson.

¹⁷ Υπόθεση C-64/16, Associação Sindical dos Juizes Portugueses κατά Tribunal de Contas· υπόθεση C-49/18, Escribano Vindel.

¹⁸ Όσον αφορά τη σύνθεση ενός δικαστικού οργάνου και τον διορισμό των μελών του, τη διάρκεια της θητείας τους και τους λόγους εξαίρεσης ή παύσης τους, καθώς και το πειθαρχικό καθεστώς που διέπει τους δικαστές, βλ. υπόθεση C-216/18 PPU, LM και υπόθεση C-8/19 PPU, RH.

¹⁹ Υπόθεση C-619/18 R, Επιτροπή κατά Πολωνίας, διάταξη της 17ης Δεκεμβρίου 2018.

²⁰ Υπόθεση C-619/18, Επιτροπή κατά Πολωνίας.

²¹ Η νομολογία περιλαμβάνει προδικαστικές αποφάσεις σχετικά με την ανάγκη αποτελεσματικής διερεύνησης της φορολογικής απάτης ή της απάτης με κονδύλια της Ένωσης (βλέπε π.χ. υποθέσεις C-617/10, Åkerberg Fransson· C-105/14, Taricco· C-42/17 M.A.S. και C-612/15 Kolev).

IV. ΔΡΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ ΔΙΚΑΙΟΥ

Η ανακοίνωση του Απριλίου καθορίζει την υφιστάμενη εργαλειοθήκη για την ενθάρρυνση και την ενίσχυση του κράτους δικαίου στην ΕΕ. Αξιολογώντας την πείρα που απέκτησε μέχρι σήμερα, η Επιτροπή προσδιόρισε τρόπους για την ενίσχυση αυτής της εργαλειοθήκης που στηρίζεται σε τρεις πυλώνες: προώθηση μιας παιδείας κράτους δικαίου, πρόληψη της εμφάνισης ή αύξησης των προβλημάτων σε θέματα κράτους δικαίου και ανεύρεση του καλύτερου δυνατού τρόπου οικοδόμησης μιας αποτελεσματικής κοινής απόκρισης στην περίπτωση που εντοπίζεται ένα σημαντικό πρόβλημα.

Είναι σημαντικό να υπενθυμιστούν εδώ οι βασικές αρχές που διέπουν τη δράση της ΕΕ ως προς το κράτος δικαίου. Πρώτον, υπάρχει έννομο συμφέρον τόσο της ΕΕ όσο και των άλλων κρατών μελών όσον αφορά την ορθή λειτουργία του κράτους δικαίου σε εθνικό επίπεδο. Δεύτερον, η πρωταρχική ευθύνη για τη διασφάλιση του κράτους δικαίου πρέπει να βαρύνει κάθε κράτος μέλος και εν πρώτοις θα πρέπει να γίνεται προσφυγή πάντοτε στους εθνικούς μηχανισμούς έννομης προστασίας. Τρίτον, ο ρόλος της ΕΕ στον τομέα αυτό πρέπει να είναι αντικειμενικός και να αντιμετωπίζει όλα τα κράτη μέλη με τον ίδιο τρόπο, και όλα τα θεσμικά της όργανα πρέπει να συμβάλλουν σύμφωνα με τον αντίστοιχο θεσμικό ρόλο τους. Τέλος, στόχος δεν πρέπει να είναι η επιβολή κύρωσης, αλλά η εξεύρεση λύσης που να προστατεύει το κράτος δικαίου, έχοντας στον πυρήνα τη συνεργασία και την αμοιβαία υποστήριξη —χωρίς να αποκλείεται μια αποτελεσματική, αναλογική και αποτρεπτική αντίδραση ως έσχατη λύση.

Προαγωγή: συγκέντρωση γνώσεων και δημιουργία κοινής παιδείας κράτους δικαίου

Η καλύτερη εγγύηση για τον σεβασμό των κοινών αξιών μας είναι η ύπαρξη μιας ισχυρής πολιτικής και νομικής νοοτροπίας που να υποστηρίζει το κράτος δικαίου σε κάθε κράτος μέλος. Ωστόσο, δεν μπορεί να υποθεθεί ότι αυτό συμβαίνει πάντοτε. Οι πολιτικές εξελίξεις σε πολλά κράτη μέλη είχαν ως αποτέλεσμα να εμφανιστούν περιπτώσεις όπου οι αρχές όπως η διάκριση των εξουσιών, η καλόπιστη συνεργασία μεταξύ των θεσμικών οργάνων και ο σεβασμός της αντιπολίτευσης ή της δικαστικής ανεξαρτησίας φαίνεται να έχουν υπονομευθεί —μερικές φορές λόγω εσκεμμένων επιλογών πολιτικής. Η έλλειψη ενημέρωσης και οι περιορισμένες γνώσεις του ευρέος κοινού σχετικά με τις προκλήσεις για το κράτος δικαίου παρέχουν γόνιμο έδαφος για τέτοιες εξελίξεις. Η έρευνα του Ευρωβαρόμετρου έδειξε ότι περισσότεροι από τους μισούς Ευρωπαίους δεν αισθάνονται επαρκώς ενημερωμένοι σχετικά με τις θεμελιώδεις αξίες της ΕΕ.

Τα κενά αυτά πρέπει να καλυφθούν με προδραστικές ενέργειες για την προώθηση του κράτους δικαίου εντός της ΕΕ, τόσο σε επαγγελματικό επίπεδο όσο και στο ευρύ κοινό γενικότερα. Οι εν λόγω δράσεις θα επιδιώκουν την ενσωμάτωση του κράτους δικαίου στον εθνικό και ευρωπαϊκό πολιτικό λόγο, τόσο μέσω της διάδοσης των γνώσεων σχετικά με τις απαιτήσεις και τα πρότυπα του δικαίου της ΕΕ και της σημασίας του κράτους δικαίου για τους πολίτες και τις επιχειρήσεις, όσο και μέσω της ενδυνάμωσης εκείνων οι οποίοι ενδιαφέρονται να προωθήσουν τα θέματα του κράτους δικαίου. Προκειμένου οι πολίτες και οι επιχειρήσεις να εκτιμούν τον ρόλο και τη σημασία των δικαστικών συστημάτων, τα εν λόγω συστήματα θα πρέπει να είναι σύγχρονα και προσβάσιμα. Βασικής σημασίας είναι επίσης η αμοιβαία εμπιστοσύνη στα δικαστικά συστήματα αλλήλων, γεγονός που αποτελεί προϋπόθεση για μια πραγματικά λειτουργική ενιαία αγορά.

Η πρόθεση του Συμβουλίου να συζητήσει τη δική του προσέγγιση όσον αφορά το κράτος δικαίου στο πλαίσιο της φινλανδικής Προεδρίας το φθινόπωρο του 2019 θα μπορούσε να

επιφέρει χρήσιμες βελτιώσεις στην προώθηση του κράτους δικαίου μεταξύ των κρατών μελών²².

Η κοινωνία των πολιτών, τα μέσα ενημέρωσης, η ακαδημαϊκή κοινότητα και τα εκπαιδευτικά συστήματα των κρατών μελών μπορούν να παίξουν τον ρόλο τους εντάσσοντας το κράτος δικαίου στον δημόσιο διάλογο και στα εκπαιδευτικά προγράμματα. Βασική πρόκληση από την άποψη αυτή είναι η καλλιέργεια μιας παιδείας δικαίου στο ευρύ κοινό, όπως αναγνωρίζεται στη σύσταση του Συμβουλίου για την προώθηση των κοινών αξιών²³. Η Επιτροπή έχει λάβει εισηγήσεις από οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών που αποδεικνύουν την προθυμία της να εμβαθύνει το έργο αυτό²⁴. Η Επιτροπή θα δώσει συνέχεια στην ιδέα μιας ετήσιας εκδήλωσης σχετικά με το κράτος δικαίου για διάλογο με τις οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών και τους φορείς χάραξης πολιτικής σε επίπεδο ΕΕ. Η Επιτροπή θα συνεχίσει επίσης να δίνει ιδιαίτερη προσοχή στις απόπειρες άσκησης πίεσης στην κοινωνία των πολιτών και στα ανεξάρτητα μέσα ενημέρωσης και να στηρίζει περαιτέρω το έργο τους. Σύμφωνα με το νέο πολυετές δημοσιονομικό πλαίσιο, παρόλο που τα προγράμματα αυτά δεν αφορούν ειδικά το κράτος δικαίου, η Επιτροπή έχει προτείνει ένα ισχυρότερο και πιο συνεκτικό πλαίσιο χρηματοδότησης για τέτοιου είδους εργασίες στο πλαίσιο του μελλοντικού προγράμματος «Δικαιώματα και αξίες»²⁵ και του προγράμματος «Δημιουργική Ευρώπη»²⁶. Η Επιτροπή καλεί το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο να εγκρίνουν σύντομα αυτά τα προγράμματα ώστε να μπορέσουν να ξεκινήσουν εγκαίρως. Επιπλέον, η χρηματοδοτούμενη από την ΕΕ έρευνα για το κράτος δικαίου θα πρέπει να ενθαρρύνεται συνεχώς, και να διαδίδονται δεόντως τα αποτελέσματα των εν εξελίξει έργων.

Η διαφάνεια και η πρόσβαση στην πληροφόρηση αποτελούν κρίσιμα εργαλεία για την κοινωνία των πολιτών και τα μέσα ενημέρωσης στο πλαίσιο των εθνικών ελέγχων και εξισορροπήσεων. Η νομοθεσία για τη διαφάνεια και την πρόσβαση στις πληροφορίες πρέπει να εφαρμόζεται αποτελεσματικά σε όλα τα κράτη μέλη και σε επίπεδο ΕΕ²⁷. Προκειμένου να καταστεί περισσότερο ορατό το κράτος δικαίου, η Επιτροπή προτίθεται να αναπτύξει μια ειδική στρατηγική επικοινωνίας σχετικά με το κράτος δικαίου, και μεταξύ άλλων, να καταστήσει τις σχετικές πληροφορίες προσβάσιμες σε όλες τις επίσημες γλώσσες και να εξηγήσει σαφώς τη σημασία του για την Ένωση στο σύνολό της και για τους πολίτες και τις επιχειρήσεις.

Τα ευρωπαϊκά δίκτυα διαδραματίζουν ήδη σημαντικό ρόλο στην προώθηση και την ανταλλαγή ιδεών και βέλτιστων πρακτικών²⁸. Στο πλαίσιο της δικαστικής εξουσίας, θα

²² Βλέπε εισαγωγή και επόμενο τμήμα σχετικά με την πρόληψη.

²³ Σύσταση του Συμβουλίου, της 22ας Μαΐου 2018, για την προώθηση των κοινών αξιών, της εκπαίδευσης χωρίς αποκλεισμούς και της ευρωπαϊκής διάστασης της διδασκαλίας – ΕΕ C 195/0 της 7.6.2018.

²⁴ Βλέπε ανωτέρω — Τμήμα II.

²⁵ Η Επιτροπή πρότεινε 641 εκατ. EUR για την εφαρμογή του προγράμματος «Δικαιώματα και αξίες» για την περίοδο 2021-2027.

²⁶ Η Επιτροπή πρότεινε 1,85 δισ. EUR για την εφαρμογή του προγράμματος «Δημιουργική Ευρώπη» για την περίοδο 2021-2027, εκ των οποίων 160 εκατ. EUR για τις διατομεακές πτυχές. Οι τέσσερις προτεραιότητες της περιλαμβάνουν την προώθηση δραστηριοτήτων με σκοπό την «ενίσχυση του ελεύθερου, ποικιλόμορφου και πολυφωνικού περιβάλλοντος μέσω ενημέρωσης, της ποιοτικής δημοσιογραφίας και του γραμματισμού στα μέσα επικοινωνίας». Ένας από τους στόχους είναι η παροχή σταθερής χρηματοδότησης σε έργα σχετικά με την ελευθερία των μέσων ενημέρωσης και την πολυφωνία των μέσων ενημέρωσης.

²⁷ Σε αυτή περιλαμβάνονται ο κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 1049/2001 και η τομεακή πρόσβαση σε πληροφορίες βάσει του δικαίου της ΕΕ. Οι γενικές εθνικές υποχρεώσεις απορρέουν επίσης από την Ευρωπαϊκή Σύμβαση ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

²⁸ Μεταξύ αυτών περιλαμβάνονται τα συμβουλευτικά όργανα των δικαστικών δικτύων στο Συμβούλιο της Ευρώπης, όπως το Γνωμοδοτικό Συμβούλιο των Ευρωπαίων Δικαστών (CCJE) και το Γνωμοδοτικό Συμβούλιο των Ευρωπαίων Εισαγγελέων (CCPE).

πρέπει να υποστηριχθούν τα δίκτυα όπως το Ευρωπαϊκό Δίκτυο των Προέδρων των Ανωτάτων Δικαστηρίων της ΕΕ, η Ένωση των Συμβουλίων Επικρατείας και των Ανωτάτων Διοικητικών Δικαστηρίων της ΕΕ, το Ευρωπαϊκό Δίκτυο Δικαστικών Συμβουλίων και το Ευρωπαϊκό Δίκτυο Κατάρτισης Δικαστών για την περαιτέρω προώθηση του κράτους δικαίου. Η στήριξη της Επιτροπής σε όλα αυτά τα δίκτυα θα πρέπει να δώσει προτεραιότητα σε έργα που προωθούν το κράτος δικαίου, με ιδιαίτερη έμφαση στα κράτη μέλη που αντιμετωπίζουν προκλήσεις στον τομέα του κράτους δικαίου²⁹. Θα πρέπει επίσης να ενθαρρυνθεί και να υποστηριχθεί η περαιτέρω συνεργασία μεταξύ των φορέων που είναι επιφορτισμένοι με τη συνταγματική εποπτεία, μεταξύ άλλων όσον αφορά τις δραστηριότητες της Διάσκεψης των Ευρωπαϊκών Συνταγματικών Δικαστηρίων. Το Ευρωπαϊκό Δίκτυο Διαμεσολαβητών θα μπορούσε επίσης να υποστηρίξει την ανταλλαγή εμπειριών και βέλτιστων πρακτικών για την προώθηση της χρηστής διοίκησης και να συμβάλει στη συλλογή και διάδοση των σχετικών δεδομένων.

Γενικότερα, οι εθνικές δικαστικές αρχές πρέπει επίσης να διαδραματίσουν σημαντικό ρόλο στην προώθηση προτύπων σχετικά με το κράτος δικαίου. Η συμμετοχή των εθνικών δικαστικών συμβουλίων, των δικαστών και των εισαγγελέων στις εθνικές συζητήσεις για τις δικαστικές μεταρρυθμίσεις αποτελεί από μόνη της σημαντικό μέρος των εθνικών συστημάτων ελέγχων και εξισορροπήσεων.

Τα εθνικά κοινοβούλια διαδραματίζουν επίσης σημαντικό ρόλο ως προς τη διασφάλιση του κράτους δικαίου στα κράτη μέλη, τόσο ως νομοθέτες όσο και ως προς την τήρηση λογοδοσίας της εκτελεστικής εξουσίας. Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, η Διάσκεψη των Κοινοβουλευτικών Επιτροπών Ευρωπαϊκών Υποθέσεων των Κοινοβουλίων της ΕΕ και η Διάσκεψη των Προέδρων των Κοινοβουλίων της ΕΕ θα μπορούσαν να δώσουν προτεραιότητα στον διακοινοβουλευτικό διάλογο σχετικά με ζητήματα που άπτονται του κράτους δικαίου, για παράδειγμα μέσω ετήσιας εκδήλωσης. Τα ζητήματα αυτά θα μπορούσαν επίσης να αποτελέσουν θέμα συζήτησης στις εθνικές κοινοβουλευτικές συζητήσεις για θέματα της ΕΕ. Η Επιτροπή είναι έτοιμη να συμβάλει στην ενθάρρυνση ενός τέτοιου διαλόγου. Διμερείς ανταλλαγές και στήριξη σε κοινοβουλευτικό επίπεδο, για παράδειγμα σχετικά με βέλτιστες πρακτικές από τη σκοπιά της βελτίωσης της νομοθεσίας (όπως τεκμηριωμένη νομοθεσία ή διαφάνεια των διαδικασιών) ή διακομματικές κοινοβουλευτικές ομάδες για το κράτος δικαίου, θα απέφεραν επίσης οφέλη.

Στην ανακοίνωση του Απριλίου τονίστηκε η συμβολή που θα μπορούσε να προκύψει από την ενίσχυση της συνεργασίας με το έργο του **Συμβουλίου της Ευρώπης**. Το μνημόνιο συμφωνίας μεταξύ του Συμβουλίου της Ευρώπης και της Ευρωπαϊκής Ένωσης του 2007 δίνει στο Συμβούλιο της Ευρώπης ειδικό ρόλο ως «σημείο αναφοράς για τα ανθρώπινα δικαιώματα, το κράτος δικαίου και τη δημοκρατία στην Ευρώπη» και η ΕΕ δεσμεύτηκε να λάβει υπόψη το έργο του. Η Επιτροπή, σεβόμενη πλήρως τις θεσμικές και πολιτικές αρμοδιότητες των δύο θεσμικών οργάνων, προτίθεται να στηριχθεί σε αυτή τη συνεργασία και να αυξήσει τη συμμετοχή της ΕΕ στα όργανα του Συμβουλίου της Ευρώπης, καθιστώντας τη συνεργασία σε επίπεδο υπηρεσιών πιο ισχυρή και πιο συστηματική. Η ΕΕ συμμετέχει ήδη ενεργά σε πολλά επίπεδα στο Συμβούλιο της Ευρώπης, μεταξύ άλλων μέσω της Επιτροπής, που συμμετέχει με την ιδιότητα του παρατηρητή στην Επιτροπή της

²⁹ Στο πλαίσιο του προγράμματος «Δικαιοσύνη», η Επιτροπή χορηγεί επιχορηγήσεις λειτουργίας σε ορισμένα ευρωπαϊκά δίκτυα στον τομέα της δικαιοσύνης, τα οποία έχουν συνάψει συμφωνίες-πλαίσια εταιρικής σχέσης με την Επιτροπή. Άλλα δίκτυα λαμβάνουν χρηματοδότηση από διάφορα προγράμματα και έργα της ΕΕ.

Βενετίας³⁰. Ένα σημαντικό επιπλέον βήμα για την ΕΕ είναι να αποκτήσει καθεστώς παρατηρητή στην ομάδα κρατών του Συμβουλίου της Ευρώπης κατά της διαφθοράς (GRECO). Σε συμφωνία με το Συμβούλιο, η Επιτροπή έλαβε τα αναγκαία μέτρα για να ζητήσει την ιδιότητα του παρατηρητή³¹, η οποία χορηγήθηκε τον Ιούλιο του 2019³². Η ΕΕ παρέχει σημαντική χρηματοδότηση στις δραστηριότητες του Συμβουλίου της Ευρώπης³³.

Η προσχώρηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση ανθρωπίνων δικαιωμάτων³⁴ θα αποτελέσει ισχυρό πολιτικό μήνυμα ως προς τη δέσμευση της Ένωσης υπέρ του κράτους δικαίου και την υποστήριξη της προς τη σύμβαση και το σύστημα επιβολής της, ιδίως το δικαστικό. Η Επιτροπή έχει εντείνει τις προσπάθειές της για επανέναρξη των διαπραγματεύσεων προσχώρησης³⁵.

Η Επιτροπή θα επιδιώξει επίσης βαθύτερη και συστηματικότερη συνεργασία σε επίπεδο υπηρεσιών με **άλλους διεθνείς οργανισμούς** για θέματα που αφορούν το κράτος δικαίου. Μεταξύ αυτών, περιλαμβάνονται ο Οργανισμός για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη (ΟΑΣΕ), καθώς μέρος των εργασιών του για τον εκδημοκρατισμό αφορούν το κράτος δικαίου, και ο Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ), στο πλαίσιο του οποίου η συνεργασία θα μπορούσε να διερευνήσει τα κοινωνικοοικονομικά οφέλη του κράτους δικαίου.

Το έργο του Ειδικού Εισηγητή των Ηνωμένων Εθνών σχετικά με την ανεξαρτησία των δικαστών και των δικηγόρων και του Γραφείου των Ηνωμένων Εθνών για το οργανωμένο έγκλημα και τα ναρκωτικά, που εξασφαλίζει τη γραμματεία της Σύμβασης κατά της διαφθοράς, καθώς και το έργο της Παγκόσμιας Τράπεζας, συνέβαλαν επίσης στη συζήτηση σε επίπεδο διεθνούς κοινότητας σχετικά με το κράτος δικαίου και τις επιπτώσεις του.

Διεθνείς οργανισμοί, όπως ο Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης, εξετάζουν το ζήτημα από τη σκοπιά της οικονομικής ανάπτυξης και της σημασίας του κράτους δικαίου για το συνολικό επιχειρηματικό και επενδυτικό κλίμα. Η Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή έχει επίσης υπογραμμίσει την ανάγκη να δοθεί μεγαλύτερη έμφαση στις οικονομικές πτυχές του κράτους δικαίου. Το Ευρωπαϊκό Εξάμηνο για τον συντονισμό των οικονομικών πολιτικών έλαβε υπόψη τη σχέση του κράτους δικαίου με το επιχειρηματικό περιβάλλον, στο πλαίσιο των εργασιών του για την προώθηση διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων που ευνοούν την ανάπτυξη σε τομείς όπως τα αποτελεσματικά συστήματα δικαιοσύνης και η καταπολέμηση της διαφθοράς — σχέση που αναγνωρίζεται επίσης από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και τους Ευρωπαίους

³⁰ Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή για τη Δημοκρατία μέσω του Δικαίου, ή Επιτροπή της Βενετίας, είναι συμβουλευτικό όργανο του Συμβουλίου της Ευρώπης, αποτελούμενο από ανεξάρτητους εμπειρογνώμονες στον τομέα του συνταγματικού δικαίου.

³¹ Απόφαση (ΕΕ) 2019/1086 του Συμβουλίου, της 18ης Ιουνίου 2019, ΕΕ L 171 της 26.6.2019, σ. 115-116.

³² <https://www.coe.int/en/web/portal/-/eu-becomes-observer-to-anti-corruption-body-greco>

³³ Η χρηματοδότηση από διάφορα προγράμματα της ΕΕ ανήλθε σε 27,5 εκατ. EUR σε πιστώσεις ανάληψης υποχρεώσεων το 2018.

³⁴ Όπως προβλέπεται στο άρθρο 6 παράγραφος 2 της ΣΕΕ.

³⁵ Στη γνωμοδότηση Α-2/13 της 18ης Δεκεμβρίου 2014, το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι ένα πρώτο σχέδιο συμφωνίας, ως προς ορισμένα σημεία τα οποία είναι σύνθετα από νομική και πολιτική άποψη, δεν ήταν συμβατό με τις Συνθήκες. Οι αντιρρήσεις αυτές θα υποχρεώσουν την Ένωση να διαπραγματευθεί τροποποιήσεις του σχεδίου της συμφωνίας προσχώρησης, ώστε να μπορέσει η Ένωση να συνάψει τη συμφωνία και να προσχωρήσει στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Μετά από περίοδο προβληματισμού, η Επιτροπή ζήτησε τη γνώμη της ομάδας εργασίας του Συμβουλίου σχετικά με πιθανές λύσεις για τα θέματα που ανακύπτουν με τη γνώμη του Δικαστηρίου. Οι διαβουλεύσεις έχουν προχωρήσει ικανοποιητικά και η Επιτροπή ελπίζει ότι θα πληρωθούν σύντομα οι προϋποθέσεις για την επανεκκίνηση των διαπραγματεύσεων.

κοινωνικούς εταίρους, που επισημαίνουν τη σημασία του κράτους δικαίου ως εγγύησης για τους Ευρωπαίους πολίτες, εργοδότες και εργαζομένους.

Η Επιτροπή προτίθεται να αξιοποιήσει την προθυμία όλων αυτών των φορέων να συμμετάσχουν στην προώθηση του κράτους δικαίου.³⁶

Η Επιτροπή προτίθεται να:

- αξιοποιήσει πλήρως τις δυνατότητες χρηματοδότησης της κοινωνίας των πολιτών και της ακαδημαϊκής κοινότητας για την ενίσχυση μιας παιδείας κράτους δικαίου, ιδίως για το ευρύ κοινό, και να δώσει συνέχεια στην ιδέα μιας ετήσιας εκδήλωσης για το κράτος δικαίου, ανοικτής στους εθνικούς φορείς και στις οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών·
- ενισχύσει τη συνεργασία με το Συμβούλιο της Ευρώπης, συμπεριλαμβανομένων της Επιτροπής της Βενετίας και της GRECO, και θα διερευνήσει τρόπους περαιτέρω στήριξής του σε σχέση με τις προτεραιότητες της ΕΕ για το κράτος δικαίου·
- ενισχύσει τη συνεργασία με άλλους διεθνείς οργανισμούς, όπως ο Οργανισμός για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη και ο Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης·
- αξιοποιήσει τη συνεργασία με τα ευρωπαϊκά δικαστικά και άλλα δίκτυα για την προώθηση προτύπων σχετικά με το κράτος δικαίου, συμπεριλαμβανομένης κάθε στήριξης που μπορεί να ζητηθεί όσον αφορά τη συνεργασία μεταξύ συνταγματικών δικαστηρίων·
- αναπτύξει ειδική στρατηγική επικοινωνίας με το κοινό σχετικά με το κράτος δικαίου, μεταξύ άλλων αναβαθμίζοντας τον ειδικό ιστότοπο για το κράτος δικαίου σε σημείο αναφοράς για όλες τις συναφείς πληροφορίες.

Η Επιτροπή καλεί:

- το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και τα εθνικά κοινοβούλια να αναπτύξουν ειδική διακοινοβουλευτική συνεργασία σχετικά με ζητήματα που άπτονται του κράτους δικαίου, στην οποία θα μπορούσε να συμβάλει η Επιτροπή·
- το Συμβούλιο και τα κράτη μέλη να εξετάσουν τρόπους προώθησης προτύπων σχετικά με το κράτος δικαίου, μεταξύ άλλων στο πλαίσιο των υπό εξέλιξη ή επικείμενων συζητήσεων για το κράτος δικαίου·
- τα κράτη μέλη να ενισχύσουν την προώθηση του κράτους δικαίου σε εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο, μεταξύ άλλων μέσω της εκπαίδευσης και της κοινωνίας των πολιτών·
- τις οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών και τους κοινωνικούς εταίρους να συνεχίσουν την παρακολούθηση και τη συμβολή τους στη συζήτηση σχετικά με τον αντίκτυπο και τις συγκεκριμένες συνέπειες των ελλείψεων όσον αφορά το κράτος δικαίου στον αντίστοιχο τομέα αρμοδιότητάς τους.

Πρόληψη: συνεργασία και στήριξη για την ενίσχυση του κράτους δικαίου σε εθνικό επίπεδο

Την πρωταρχική ευθύνη για τη διασφάλιση του σεβασμού του κράτους δικαίου σε εθνικό επίπεδο φέρουν τα κράτη μέλη. Οι εθνικές δικαστικές αρχές, σε συνδυασμό με άλλα εθνικά συστήματα ελέγχων και εξισορροπήσεων όπως τα συνταγματικά δικαστήρια και οι διαμεσολαβητές, είναι οι πρώτες βασικές γραμμές άμυνας έναντι των επιθέσεων κατά του

³⁶ Βλ. για παράδειγμα τη δήλωση των Ευρωπαίων κοινωνικών εταίρων σχετικά με το κράτος δικαίου, της 8ης Μαΐου 2019.

κράτους δικαίου από οποιονδήποτε κλάδο του κράτους. Ωστόσο, η ΕΕ έχει έναν θεμιτό ρόλο να διαδραματίσει, στηρίζοντας τις εθνικές αρχές και διασφαλίζοντας ότι οι αρνητικές εξελίξεις αντιμετωπίζονται σε πρώιμο στάδιο. Ο ρόλος των θεσμικών οργάνων της ΕΕ θα πρέπει να είναι η διευκόλυνση της συνεργασίας και του διαλόγου για την πρόληψη προβλημάτων προτού απαιτηθεί επίσημη απάντηση βάσει του πλαισίου για το κράτος δικαίου, με διαδικασίες επί παραβάσει ή με ενέργειες δυνάμει του άρθρου 7 της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Για να διαδραματίσει πλήρως η ΕΕ τον ρόλο της σε αυτό το πλαίσιο, τα θεσμικά όργανα της ΕΕ πρέπει να αποκτήσουν μεγαλύτερη επίγνωση και κατανόηση των εξελίξεων στα επιμέρους κράτη μέλη, μέσω ειδικής παρακολούθησης, ώστε να είναι σε θέση να εντοπίζουν κινδύνους για το κράτος δικαίου, να αναπτύσσουν πιθανές λύσεις και να παρέχουν στοχευμένη στήριξη σε πρώιμο στάδιο. Η εν λόγω παρακολούθηση θα πρέπει να καλύπτει τις εξελίξεις και τις μεταρρυθμίσεις που σχετίζονται με το κράτος δικαίου στα κράτη μέλη και να συμβάλλει στον έλεγχο της βιωσιμότητας και της μη αναστρεψιμότητας των μεταρρυθμίσεων που έχουν εγκριθεί ως αποτέλεσμα παρέμβασης της ΕΕ, όπως οι διαδικασίες επί παραβάσει ή ο μηχανισμός συνεργασίας και ελέγχου.

Για να ενισχυθεί η ικανότητα της ΕΕ, η **Επιτροπή προτίθεται επομένως να εμβαθύνει την παρακολούθηση των εξελίξεων σχετικά με το κράτος δικαίου στα κράτη μέλη**. Σε συνεργασία με τα κράτη μέλη και τα άλλα θεσμικά όργανα της ΕΕ, ανάλογα με τις ανάγκες, η παρακολούθηση αυτή θα λάβει τη μορφή ενός **κύκλου επανεξέτασης του κράτους δικαίου**, με τα εξής χαρακτηριστικά:

(i) *Πεδίο εφαρμογής*

Ο κύκλος επανεξέτασης θα καλύπτει όλες τις διαφορετικές συνιστώσες του κράτους δικαίου, συμπεριλαμβανομένων, για παράδειγμα, συστημικών προβλημάτων στη διαδικασία θέσπισης νόμων, έλλειψης αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας από ανεξάρτητα και αμερόληπτα δικαστήρια ή μη τήρησης της διάκρισης των εξουσιών.³⁷ Κατά την επανεξέταση θα εξετάζεται επίσης η ικανότητα των κρατών μελών ως προς την καταπολέμηση της διαφθοράς και, όταν υπάρχει σύνδεση με την εφαρμογή του δικαίου της ΕΕ, θα διερευνώνται ζητήματα σχετικά με την πολυφωνία των μέσων ενημέρωσης και τις εκλογές. Επίσης, υπάρχει σύνδεση με την παρακολούθηση της αποτελεσματικής επιβολής του δικαίου της ΕΕ, ιδίως όσον αφορά την ικανότητα όλων των φορέων που διαδραματίζουν ρόλο στην επιβολή της νομοθεσίας της ΕΕ να εκτελούν τα καθήκοντά τους: δικαστήρια, εισαγγελικές αρχές, αρχές επιβολής του νόμου, ανεξάρτητες αρχές, δημόσιες διοικήσεις με εποπτικό ρόλο, διαμεσολαβητές, καθώς και οργανισμοί και υπερασπιστές των ανθρωπίνων δικαιωμάτων³⁸.

Αν και η παρακολούθηση θα καλύπτει όλα τα κράτη μέλη, θα πρέπει να είναι εντονότερη στα κράτη μέλη όπου έχουν εντοπιστεί κίνδυνοι οπισθοδρόμησης ή ιδιαίτερες αδυναμίες³⁹.

³⁷ Για παράδειγμα, οι ενέργειες και οι δημόσιες δηλώσεις που επιτίθενται σε μεμονωμένους δικαστές ή στο δικαστικό σώμα συνολικά θα εμπίπτουν σε αυτή την κατηγορία.

³⁸ Η αποτελεσματική ικανότητα των διοικήσεων και των αρχών των κρατών μελών όσον αφορά την επιβολή της νομοθεσίας εξαρτάται από βασικές συνιστώσες, και συγκεκριμένα τις εξής: i) εξουσίες επιβολής και αποκατάστασης, ii) απαιτήσεις δυναμικού/πόρων, iii) απαιτήσεις ανεξαρτησίας, εφόσον απαιτείται, iv) διαδικασίες επιβολής, και v) συνεργασία μεταξύ των αρχών διαφορετικών κρατών μελών.

³⁹ Ο κατάλογος κριτηρίων κράτους δικαίου από την Επιτροπή της Βενετίας είναι ιδιαίτερα σημαντικός για τον προσδιορισμό συγκεκριμένων κινδύνων και αδυναμιών.

(ii) Πηγές πληροφοριών

Ο κύκλος επανεξέτασης θα βασίζεται στη συνεκτική χρήση των υφιστάμενων πηγών πληροφοριών. Με τον τρόπο αυτό, θα δοθεί μεγαλύτερη έμφαση σε ένα φάσμα τομέων που σχετίζονται με το κράτος δικαίου. Όλοι οι φορείς —τόσο οι θεσμικοί όσο και οι φορείς της κοινωνίας των πολιτών— πρέπει να ανταλλάσσουν πληροφορίες και να εκφράζουν τη γνώμη τους. Υπάρχουν πολλές πηγές πληροφοριών, οι οποίες περιλαμβάνουν τα όργανα του Συμβουλίου της Ευρώπης, τον Οργανισμό για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη και τον Οργανισμό Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης, καθώς και όργανα της ΕΕ, όπως ο Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων⁴⁰. Ο εν λόγω οργανισμός, του οποίου η αρμοδιότητα καλύπτει δικαιώματα σχετικά με το κράτος δικαίου όπως το δικαίωμα πραγματικής δικαστικής προσφυγής, ανέπτυξε το Σύστημα Πληροφοριών για τα Θεμελιώδη Δικαιώματα της ΕΕ (EFRIS) για να διευκολύνει την πρόσβαση στις υφιστάμενες συναφείς πληροφορίες και εκθέσεις σχετικά με την κατάσταση στα κράτη μέλη. Αυτή η ποικιλία πηγών πληροφοριών θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί καλύτερα, να συντονιστεί και να συμπληρωθεί αποτελεσματικότερα από ό,τι συμβαίνει σήμερα. Απομένει να αναπτυχθούν οι ειδικές μορφές που μπορεί να λάβει μια τέτοια ενισχυμένη παρακολούθηση, μεταξύ άλλων σε συνεργασία με τις εθνικές αρχές και τα άλλα θεσμικά όργανα της ΕΕ, και θα πρέπει να συμπεριλάβουν μια διαδικασία συνεχούς συγκέντρωσης πληροφοριών και διαλόγου με τις εθνικές αρχές και τα ενδιαφερόμενα μέρη.

(iii) Συμμετοχή των κρατών μελών και των ενδιαφερόμενων μερών

Πέραν των συναφών πηγών στις οποίες βασίζεται, η Επιτροπή θα **καλέσει όλα τα κράτη μέλη να συμμετάσχουν περαιτέρω στην αμοιβαία ανταλλαγή πληροφοριών και στον διάλογο για θέματα που αφορούν το κράτος δικαίου**, όπως η δικαστική μεταρρύθμιση, η καταπολέμηση της διαφθοράς και η νομοθετική διαδικασία, ή για μέτρα στήριξης της κοινωνίας των πολιτών και των ανεξάρτητων μέσων ενημέρωσης ως φορέων προώθησης του κράτους δικαίου. Ορισμένα από τα ζητήματα αυτά συζητούνται ήδη στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου, όταν συνδέονται με βασικούς παράγοντες που διευκολύνουν την ανάπτυξη. Ο διάλογος αυτός θα συμπληρωθεί από μια πιο στοχευμένη προσέγγιση του κράτους δικαίου, η οποία θα περιλαμβάνει πρόσθετες πτυχές του κράτους δικαίου. Η κανονικότητα και η ένταση της συνεργασίας θα πρέπει να ενισχυθούν στα κράτη μέλη στα οποία οι προκλήσεις για το κράτος δικαίου είναι πιο προφανείς, και πάλι με στόχο την εξεύρεση συνεργατικών λύσεων για τα προβλήματα προτού κλιμακωθούν.

Σε αυτή τη βάση, θα πρέπει να συσταθεί ένα **δίκτυο εθνικών σημείων επαφής στα κράτη μέλη** για τον διάλογο σχετικά με θέματα που αφορούν το κράτος δικαίου. Το δίκτυο αυτό θα αξιοποιήσει, και θα μπορούσε να ενσωματώσει, ήδη υπάρχουσες επαφές σε τομείς σχετικούς με το κράτος δικαίου, όπως τα δίκτυα εθνικών σημείων επαφής στον τομέα της δικαιοσύνης και της καταπολέμησης της διαφθοράς⁴¹. Θα χρησιμεύσει ως φόρουμ συζήτησης οριζόντιων θεμάτων, μεταξύ άλλων σχετικά με ενδεχόμενες εξελίξεις στα μέσα της εργαλειοθήκης της ΕΕ για το κράτος δικαίου, καθώς και για την ανταλλαγή

⁴⁰ Από την άποψη αυτή, η πλήρης νομιμότητα και συνάφεια των δεδομένων που παρέχονται από διεθνείς οργανισμούς δημοσίου δικαίου, όπως το Συμβούλιο της Ευρώπης και τα όργανά του, έχει, μεταξύ άλλων, αναγνωριστεί από το Δικαστήριο.

⁴¹ Εναπόκειται στα κράτη μέλη να ορίσουν τα σημεία επαφής, τα οποία θα μπορούσαν, για παράδειγμα, να βρίσκονται στη δημόσια διοίκηση ή στο δικαστικό σώμα. Υπάρχουν ήδη παρόμοιες δομές για τη στήριξη της συλλογής πληροφοριών από την Επιτροπή για τον πίνακα αποτελεσμάτων της ΕΕ στον τομέα της δικαιοσύνης και για τον διάλογο με τα κράτη μέλη σχετικά με πολιτικές για την καταπολέμηση της διαφθοράς.

πληροφοριών και βέλτιστων πρακτικών, κατά περίπτωση. Τα πρόσωπα επικοινωνίας θα αποτελέσουν εστιακά σημεία για τον διμερή διάλογο με κάθε κράτος μέλος και θα συμβάλουν στην προετοιμασία και τη συλλογή πληροφοριών σχετικά με την έκθεση για το κράτος δικαίου (βλ. παρακάτω). Το δίκτυο εθνικών σημείων επαφής θα μπορούσε να αποτελέσει ένα φόρουμ έγκαιρης προειδοποίησης για μεταρρυθμίσεις σχετικές με το κράτος δικαίου και συζήτησης μεταξύ των κρατών μελών.

Θα μπορούσαν επίσης να κληθούν να μοιραστούν την εμπειρογνωμοσύνη τους και να παρουσιάσουν τις απόψεις τους τα σχετικά όργανα του Συμβουλίου της Ευρώπης, καθώς και ο ΟΑΣΕ και ο ΟΟΣΑ και τα δικαστικά δίκτυα, συμπεριλαμβανομένων των ευρωπαϊκών δικτύων των Προέδρων των Ανωτάτων Δικαστηρίων της ΕΕ, της Ένωσης των Συμβουλίων Επικρατείας και των Ανωτάτων Διοικητικών Δικαστηρίων της ΕΕ και του Ευρωπαϊκού Δικτύου Δικαστικών Συμβουλίων.

Αυτή η διαδικασία διαλόγου είναι ιδιαίτερα σημαντική για τον έγκαιρο εντοπισμό ενδεχόμενων ζητημάτων που άπτονται του κράτους δικαίου, καθώς μια καθιερωμένη και τακτική ρύθμιση συμβάλλει στην καλύτερη κατανόηση και τη μείωση του κινδύνου αντιπαράθεσης. Ο διάλογος μπορεί επίσης να δώσει την ευκαιρία στα κράτη μέλη να συζητήσουν σχετικά με ευαίσθητες μεταρρυθμίσεις του κράτους δικαίου κατά τη φάση της προετοιμασίας, μεταξύ άλλων υπό το φως της νομολογίας του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Τα πρότυπα που έχει αναπτύξει το Δικαστήριο μπορούν να χρησιμεύσουν ως πυξίδα για να επισημανθεί σε ποιες περιπτώσεις θα πρέπει οι μεταρρυθμίσεις να αντιμετωπιστούν με προσοχή (για παράδειγμα, μεταρρυθμίσεις που μπορεί να έχουν αρνητικό —και ίσως ακούσιο— αντίκτυπο στην ανεξαρτησία των δικαστών ή των ρυθμιστικών αρχών). Ο διάλογος θα βοηθήσει να προσδιοριστεί ενδεχόμενη ανάγκη να ζητηθεί εξωτερική στήριξη ή εμπειρογνωμοσύνη σχετικά με συγκεκριμένες εξελίξεις σε εθνικό επίπεδο.

(iv) Ετήσια έκθεση για το κράτος δικαίου

Προκειμένου να εξασφαλιστεί η απαραίτητη διαφάνεια και ευαισθητοποίηση και να διατηρηθεί το κράτος δικαίου στην πολιτική ατζέντα της ΕΕ, η Επιτροπή προτίθεται να δημοσιεύει ετήσια έκθεση για το κράτος δικαίου, όπου θα συνοψίζεται η κατάσταση στα κράτη μέλη. Με βάση τις ποικίλες πηγές που περιγράφονται ανωτέρω, θα παρουσιάζεται **σύνθεση των σημαντικών εξελίξεων** στα κράτη μέλη και σε επίπεδο ΕΕ, συμπεριλαμβανομένης της νομολογίας του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, και άλλες σχετικές πληροφορίες, όπως συναφή μέρη του πίνακα αποτελεσμάτων της ΕΕ στον τομέα της δικαιοσύνης και των ανά χώρα εκθέσεων του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου. Θα είναι μια ευκαιρία καταγραφής της τρέχουσας κατάστασης στις επίσημες διαδικασίες του κράτους δικαίου, καθώς και στο έργο των θεσμικών οργάνων της ΕΕ για την προώθηση προτύπων για το κράτος δικαίου και την ανάπτυξη μιας παιδείας κράτους δικαίου. Θα αναδεικνύονται βέλτιστες πρακτικές και θα εντοπίζονται προβλήματα που επανεμφανίζονται. Η επανεξέταση θα είναι οριοθετημένη γύρω από ζητήματα που σχετίζονται άμεσα με το κράτος δικαίου στην ΕΕ.

Ο **πίνακας αποτελεσμάτων της ΕΕ στον τομέα της δικαιοσύνης**, ο οποίος παρέχει συγκριτικά στοιχεία για την ανεξαρτησία, την ποιότητα και την αποτελεσματικότητα των εθνικών συστημάτων απονομής δικαιοσύνης, θα μπορούσε να αναπτυχθεί και να βελτιωθεί ακόμα περισσότερο, μεταξύ άλλων για την καλύτερη κάλυψη των σχετικών τομέων που αφορούν το κράτος δικαίου, όπως στην ποινική και την διοικητική δικαιοσύνη.

Επιπλέον, η έκθεση για το κράτος δικαίου θα μπορούσε να τροφοδοτήσει τον διάλογο με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο, καθώς και τις συζητήσεις στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου.

(v) *Διοργανικοί διάλογοι για το κράτος δικαίου*

Ο κύκλος επανεξέτασης θα μπορούσε να συμβάλει στη διατήρηση ενός δυναμικού διαλόγου και στη συνεχιζόμενη βελτίωση των εργαλείων για την ενίσχυση του κράτους δικαίου. Θα μπορούσε να αποτελέσει σημαντική συνεισφορά στο έργο του **Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου** και του **Συμβουλίου**, ιδανικά στο πλαίσιο ενός τακτικού και συνεκτικού χρονοδιαγράμματος διοργανικής συνεργασίας.

Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο θα μπορούσαν να αξιοποιήσουν την ετήσια έκθεση της Επιτροπής για το κράτος δικαίου στις συζητήσεις και τους διαλόγους τους. Όσον αφορά το Συμβούλιο, η επανεξέταση θα μπορούσε, για παράδειγμα, να τροφοδοτήσει τις συζητήσεις του Συμβουλίου για το κράτος δικαίου ή να ακολουθηθεί από τα συμπεράσματα του Συμβουλίου. Στο πλαίσιο αυτό, η Επιτροπή χαιρετίζει τις επικείμενες συζητήσεις σχετικά με την προσέγγιση του Συμβουλίου για το κράτος δικαίου που αναμένεται να πραγματοποιηθεί κατά τη φινλανδική Προεδρία, το δεύτερο εξάμηνο του 2019, οι οποίες, σε συνδυασμό με τις τρέχουσες συζητήσεις για έναν μηχανισμό αξιολόγησης από ομοτίμους, θα μπορούσαν να δημιουργήσουν σχετικές συνέργειες. Η ετήσια έκθεση για το κράτος δικαίου θα μπορούσε επίσης να αποτελέσει τη βάση των συζητήσεων στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και στο Συμβούλιο. Το έργο των θεσμικών οργάνων θα είναι πιο αποτελεσματικό εάν επιτελείται στο πλαίσιο μιας κοινής διαδικασίας, η οποία θα μπορούσε επίσης να ακολουθηθεί από διαφορετικές εργασίες από τα διάφορα θεσμικά όργανα. Θα μπορούσαν επίσης να συνεισφέρουν και άλλα θεσμικά όργανα της ΕΕ, όπως η Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και η Επιτροπή των Περιφερειών.

Η Επιτροπή προσβλέπει στην εμβάθυνση της συνεργασίας με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο και τα κράτη μέλη κατά τους προσεχείς μήνες και δεν αποκλείει καμία δυνατότητα που προβλέπεται από τις Συνθήκες για την αύξηση της αμοιβαίας γνώσης των εθνικών συστημάτων. Ωστόσο, η Επιτροπή, ως θεματοφύλακας των Συνθηκών, πρέπει επίσης να διατηρήσει την αυτονομία της, τόσο από άποψη περιεχομένου όσο και από άποψη χρονοδιαγράμματος των αξιολογήσεων της. Μια επαναλαμβανόμενη ιδέα που προέκυψε στο πλαίσιο της συζήτησης για το κράτος δικαίου αφορούσε τη σύσταση ομάδας ανεξάρτητων εμπειρογνομόνων εκτός της Επιτροπής ή των θεσμικών οργάνων της ΕΕ, με στόχο την παροχή εμπειρογνομοσύνης και αντικειμενικής αξιολόγησης για τις προκλήσεις που άπτονται του κράτους δικαίου, ενώ άλλες προτάσεις συνδέονται με τη δημιουργία ενός νέου ειδικού οργανισμού. Ωστόσο, αυτού του είδους οι προσεγγίσεις εγείρουν ορισμένα προβλήματα όσον αφορά τη νομιμότητα, την ισορροπία μεταξύ των στοιχείων και τη λογοδοσία για τα αποτελέσματα. Ενώ η Επιτροπή αξιοποιεί ήδη —και θα συνεχίσει να αξιοποιεί— όλες τις νόμιμες πηγές πληροφοριών και εμπειρογνομοσύνης και διασταυρώνει τις πληροφορίες από τις διάφορες πηγές, η εξωτερική εμπειρογνομοσύνη δεν μπορεί να υποκαταστήσει την αξιολόγηση της ίδιας της Επιτροπής, ιδίως όταν τα συμπεράσματα της Επιτροπής μπορούν να αποτελέσουν τη βάση για πράξεις που έχουν νομικές και οικονομικές συνέπειες και οι οποίες μπορούν να προσβληθούν ενώπιον του Δικαστηρίου. Ούτε το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ούτε το Συμβούλιο μπορούν να αναθέτουν τη λήψη αποφάσεων σε εξωτερικούς φορείς. Η εξουσία και η λογοδοσία των θεσμικών οργάνων, όπως ορίζονται στη θεσμική ισορροπία που καθιερώνουν οι Συνθήκες, πρέπει να διατηρηθεί.

Τέλος, η Επιτροπή καλεί επίσης τα **ευρωπαϊκά πολιτικά κόμματα** να διασφαλίσουν ότι τα εθνικά μέλη τους λαμβάνουν δεόντως υπόψη τον σεβασμό του κράτους δικαίου και ακολουθούν την έμφαση που δίνεται στο κράτος δικαίου στα πανευρωπαϊκά τους προγράμματα. Ο κανονισμός αριθ. 1141/2014 σχετικά με το καθεστώς και τη χρηματοδότηση των ευρωπαϊκών πολιτικών κομμάτων και των ευρωπαϊκών πολιτικών ιδρυμάτων⁴² απαιτεί να τηρούν, ιδίως στο πρόγραμμα και στις δραστηριότητές τους, τις αξίες επί των οποίων ερείδεται η Ένωση, όπως διατυπώνονται στο άρθρο 2 της ΣΕΕ⁴³. Στις περιπτώσεις που η Επιτροπή έχει λόγους να αμφιβάλλει για τον σεβασμό αυτών των αξιών, μπορεί να ζητήσει από την Αρχή για τα ευρωπαϊκά πολιτικά κόμματα και τα ευρωπαϊκά πολιτικά ιδρύματα να ελέγξει τη συμμόρφωση με τις προϋποθέσεις που καθορίζονται στον κανονισμό⁴⁴. Εάν η Αρχή κρίνει ότι υπήρξε πρόδηλη και σοβαρή αθέτηση των εν λόγω προϋποθέσεων, θα μπορούσε να ληφθεί απόφαση διαγραφής ενός πολιτικού κόμματος ή ιδρύματος.

Η Επιτροπή προτίθεται να:

- θεσπίσει κύκλο επανεξέτασης του κράτους δικαίου για την παρακολούθηση της κατάστασης του κράτους δικαίου στα κράτη μέλη. Για να στηρίξει τη διαδικασία αυτή, η Επιτροπή θα εκπονήσει ετήσια έκθεση για το κράτος δικαίου, θα αναπτύξει περαιτέρω τον πίνακα αποτελεσμάτων της ΕΕ στον τομέα της δικαιοσύνης και θα ενισχύσει τον διάλογο με άλλα θεσμικά όργανα της ΕΕ, τα κράτη μέλη και τους ενδιαφερόμενους φορείς·
- καθιερώσει ειδικό διάλογο με όλα τα κράτη μέλη για θέματα που αφορούν το κράτος δικαίου, μεταξύ άλλων μέσω ενός δικτύου αρμοδίων επικοινωνίας.

Η Επιτροπή καλεί:

- τα κράτη μέλη να ορίσουν τα εθνικά σημεία επαφής τους για τον διάλογο και την ανταλλαγή πληροφοριών σχετικά με ζητήματα που άπτονται του κράτους δικαίου·
- το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο να οργανώσουν ειδική παρακολούθηση της ετήσιας έκθεσης της Επιτροπής για το κράτος δικαίου και να συνεργαστούν με την Επιτροπή σε μια ολοκληρωμένη προσέγγιση για να συντονιστεί με συνεκτικό τρόπο το έργο των θεσμικών οργάνων με σκοπό την έγκαιρη ανίχνευση και αντιμετώπιση ζητημάτων που αφορούν το κράτος δικαίου·
- τα ευρωπαϊκά πολιτικά κόμματα να διασφαλίσουν τον ουσιαστικό σεβασμό του κράτους δικαίου από τα εθνικά μέλη τους.

Αντίδραση: επιβολή σε επίπεδο ΕΕ, όταν οι εθνικοί μηχανισμοί κλονίζονται

Η ανάπτυξη της προσέγγισης προώθησης και πρόληψης θα πρέπει να καταστήσει την ΕΕ πολύ πιο εύρωστη και να συμβάλει στην αντιμετώπιση σοβαρών και επίμονων προκλήσεων για το κράτος δικαίου στο μέλλον. Στόχος είναι να μειωθεί σημαντικά η ανάγκη αντίδρασης

⁴² Κανονισμός αριθ. 2019/493 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 25ης Μαρτίου 2019, για την τροποποίηση του κανονισμού αριθ. 1141/2014 όσον αφορά τη διαδικασία ελέγχου σχετικά με παραβάσεις των κανόνων προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα στο πλαίσιο των εκλογών για το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.

⁴³ Άρθρο 3 στοιχείο γ) για τον καθορισμό των προϋποθέσεων καταχώρισης των πολιτικών κομμάτων.

⁴⁴ Βλ. άρθρο 10 παράγραφος 3 για τη δημιουργία του μηχανισμού ελέγχου της συμμόρφωσης με τις προϋποθέσεις και τις απαιτήσεις καταχώρισης.

σε επίπεδο ΕΕ. Ωστόσο, όταν οι εθνικές διασφαλίσεις σχετικά με το κράτος δικαίου δεν φαίνονται ικανές να αντιμετωπίσουν τις απειλές κατά του κράτους δικαίου σε ένα κράτος μέλος, αποτελεί κοινή ευθύνη των θεσμικών οργάνων της ΕΕ και των κρατών μελών να αναλάβουν δράση για την αντιμετώπιση της κατάστασης. Αυτό έχει επιβεβαιωθεί από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο.

Το **Δικαστήριο**, σε πρόσφατες αποφάσεις του στο πλαίσιο διαδικασιών επί παραβάσει και προδικαστικών αποφάσεων, αποσαφήνισε περαιτέρω τις απαιτήσεις που απορρέουν από το δίκαιο της ΕΕ όσον αφορά το κράτος δικαίου και, ειδικότερα, τη δικαστική ανεξαρτησία⁴⁵. Το Δικαστήριο επιβεβαίωσε εκ νέου τη σημασία της ανεξαρτησίας της δικαιοσύνης και του σεβασμού του κράτους δικαίου για την αποτελεσματική λειτουργία της ΕΕ: διέταξε την αναστολή των εθνικών νόμων οι οποίοι, σύμφωνα με την εκτίμηση της Επιτροπής, επηρεάζουν την ανεξαρτησία της δικαστικής εξουσίας και κατοχύρωσε ότι η οργάνωση της δικαιοσύνης από τα κράτη μέλη υπόκειται σε συμμόρφωση με τις υποχρεώσεις που απορρέουν από το δίκαιο της ΕΕ. Οι εν λόγω αποφάσεις έχουν προσδώσει μια σημαντική διάσταση στις διαδικασίες του κράτους δικαίου οι οποίες βρίσκονται σε εξέλιξη σε επίπεδο ΕΕ και διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην επίλυση των ζητημάτων αυτών. Υπάρχει επίσης εξελισσόμενη νομολογία του Δικαστηρίου, στην οποία τονίζεται ο τρόπος με τον οποίο συστηματικά προβλήματα που σχετίζονται με το κράτος δικαίου ενδέχεται να έχουν συγκεκριμένο αντίκτυπο στον τομέα των οικονομικών της Ένωσης⁴⁶.

Η Επιτροπή θα στηριχτεί περαιτέρω στην εν λόγω νομολογία: είναι αποφασισμένη να παραπέμπει στο Δικαστήριο προβλήματα στον τομέα του κράτους δικαίου τα οποία επηρεάζουν την εφαρμογή του δικαίου της ΕΕ, όταν τα εν λόγω προβλήματα δεν θα μπορούσαν να επιλυθούν μέσω του εθνικού συστήματος ελέγχων και εξισορροπήσεων. Με βάση την υφιστάμενη προσέγγισή της όσον αφορά την επιβολή της νομοθεσίας⁴⁷ και την αναπτυσσόμενη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου, η Επιτροπή θα επιδιώξει στρατηγική προσέγγιση όσον αφορά τις διαδικασίες επί παραβάσει που σχετίζονται με το κράτος δικαίου, ζητώντας ταχεία διαδικασία και προσωρινά μέτρα, όποτε κρίνεται αναγκαίο. Η Επιτροπή θα προωθήσει επίσης ενεργά τα πρότυπα που αναπτύσσονται στο πλαίσιο της νομολογίας του Δικαστηρίου, μεταξύ άλλων με την κατάρτιση των σχετικών πορισμάτων του Δικαστηρίου.

Όπως επισημαίνεται στην ανακοίνωση του Απριλίου και στις εισηγήσεις που ακολούθησαν, ο χρόνος είναι καθοριστικής σημασίας για την αντιμετώπιση ενδεχόμενης κρίσης στον τομέα του κράτους δικαίου. Πολλές προκλήσεις που σχετίζονται με το κράτος δικαίου είναι χρονικά ευαίσθητες και όσο μεγαλύτερος είναι ο χρόνος που χρειάζεται για να επιλυθούν, τόσο μεγαλύτερος είναι ο κίνδυνος να εδραιωθούν και τόσο δυσκολότερο είναι για το κράτος μέλος και για την ΕΕ να αναστρέψουν τον αρνητικό τους αντίκτυπο. Ως εκ τούτου, είναι σημαντικό τα θεσμικά όργανα της ΕΕ να ενεργήσουν ταχέως και να υιοθετήσουν πιο συνεκτική και συντονισμένη προσέγγιση και, ειδικότερα, οι επίσημες διαδικασίες του

⁴⁵ Βλέπε τμήμα III ανωτέρω. Να σημειωθεί ότι ο γενικός εισαγγελέας, στο πλαίσιο της γνωμοδότησης του Δικαστηρίου στην υπόθεση C-619/18 Επιτροπή κατά Πολωνίας, ανέφερε ότι οι δικαστικές διαδικασίες μπορούν να κινούνται παράλληλα με τις διαδικασίες του πλαισίου του 2014 για το κράτος δικαίου ή του άρθρου 7 της ΣΕΕ, ακόμη και αν αφορούν τα ίδια ζητήματα.

⁴⁶ Η νομολογία περιλαμβάνει προδικαστικές αποφάσεις, που αφορούν, μεταξύ άλλων, το άρθρο 325 της ΣΛΕΕ, σχετικά με την ανάγκη αποτελεσματικής διερεύνησης της φορολογικής απάτης ή της απάτης με κονδύλια της Ένωσης (βλ. π.χ. υποθέσεις C-617/10, Åkerberg Fransson· C-105/14, Taricco· C-42/17, M.A.S.· και C-612/15 Kolev).

⁴⁷ Αυτό συνάδει με την περισσότερο στρατηγική προσέγγιση των δράσεων επιβολής της Επιτροπής που καθορίζονται στην ανακοίνωση της Επιτροπής του 2016 με τίτλο «Δίκαιο της ΕΕ: Καλύτερη εφαρμογή για καλύτερα αποτελέσματα», ΕΕ C 18 της 19.1.2017, σ. 10-20.

πλαίσιου για το κράτος δικαίου⁴⁸ και του άρθρου 7 της ΣΕΕ να συνοδεύονται από σαφέστερες διαδικασίες και προθεσμίες.

Στο πλαίσιο του **άρθρου 7 της ΣΕΕ**, τα θεσμικά όργανα πρέπει να συνεργάζονται για να εντείνουν τον συλλογικό χαρακτήρα της λήψης αποφάσεων μεταξύ τους. Η Επιτροπή εκφράζει την ικανοποίησή της για την πρόθεση του Συμβουλίου να συμφωνήσει σχετικά με νέες διαδικασίες για τις ακροάσεις βάσει του άρθρου 7. Πρόκειται για ένα σημαντικό βήμα προς την κατεύθυνση μιας πιο αποτελεσματικής διαδικασίας. Θα ήταν ιδιαίτερα ωφέλιμο να εξετάσει το Συμβούλιο κατά πόσον οι συζητήσεις στο Συμβούλιο Γενικών Υποθέσεων θα μπορούσαν να βελτιωθούν μέσω της προπαρασκευής τους σε τεχνικό επίπεδο από ομάδα εργασίας του Συμβουλίου. Θα ήταν επίσης χρήσιμο να βελτιωθεί η διαδικασία λήψης αποφάσεων όσον αφορά τα θεσμικά μέτρα, με σαφείς διαδικαστικούς κανόνες. Προκειμένου να διασφαλιστεί η θεσμική ισορροπία, θα πρέπει να δίνεται στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο η δυνατότητα να παρουσιάζει την άποψή του στο πλαίσιο διαδικασιών που έχει δρομολογήσει. Θα μπορούσε επίσης να εξεταστεί το ενδεχόμενο εξωτερικής ad-hoc συμμετοχής οργάνων του Συμβουλίου της Ευρώπης ή άλλων εξωτερικών εμπειρογνομώνων.

Η Επιτροπή θα εξετάσει επίσης τρόπους περαιτέρω συμμετοχής άλλων θεσμικών οργάνων σε πρώιμο στάδιο της διαδικασίας σχετικά με το **πλαίσιο του 2014 για το κράτος δικαίου**, σεβόμενη παράλληλα την ανάγκη για εμπιστευτικό διάλογο με το ενδιαφερόμενο κράτος μέλος κατά την έναρξη της διαδικασίας⁴⁹. Ο κύριος στόχος θα πρέπει να είναι πάντα η εξεύρεση λύσεων όσο το δυνατόν συντομότερα. Ωστόσο, όταν αυτό δεν επιτυγχάνεται, η διασφάλιση ότι το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο είναι πλήρως ενήμερα και μπορούν να εκφράζουν ενημερωμένες απόψεις, προτού οδηγηθεί η κατάσταση σε κρίσιμο στάδιο, μπορεί να συμβάλει στην εξεύρεση λύσης. Αυτό θα είναι συνεπές με μια πιο συλλογική προσέγγιση του κράτους δικαίου μεταξύ των θεσμικών οργάνων.

Ένα κρίσιμο ζήτημα είναι η συνεχής αντικειμενική εκτίμηση της κατάστασης, βάσει σταθερής εμπειρογνωμοσύνης και σχετικής πληροφόρησης. Η διαδικασία πρέπει να συνεχίσει να βασίζεται σε δημόσια και αναγνωρισμένα πρότυπα στον τομέα του κράτους δικαίου. Η εκτίμηση και ο διάλογος θα πρέπει να βασίζονται σε όλες τις διαθέσιμες πηγές **σχετικής εμπειρογνωμοσύνης**, ενώ η Επιτροπή θα πρέπει να διατηρεί την αυτονομία της και την ανεξαρτησία των εκτιμήσεών της, σύμφωνα με τον ρόλο της ως θεματοφύλακα των Συνθηκών⁵⁰. Η εμπειρογνωμοσύνη των οργάνων του Συμβουλίου της Ευρώπης ή άλλων ανεξάρτητων οργάνων μπορεί να ζητηθεί από ένα κράτος μέλος που αντιμετωπίζει διαδικασία για το κράτος δικαίου, όχι μόνο ως μέσο επίλυσης του ζητήματος, αλλά και για να επιδείξει καλή πίστη και να διευκολύνει τον εποικοδομητικό διάλογο⁵¹. Η γνώμη των εν λόγω οργάνων μπορεί επίσης να ζητηθεί ελλείψει σαφώς καθορισμένων παραμέτρων σε συγκεκριμένο ζήτημα.

⁴⁸ Το πλαίσιο για το κράτος δικαίου αναγνωρίστηκε πρόσφατα από το Δικαστήριο στη νομολογία του ως μέσο που αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της έννομης τάξης της ΕΕ και παράγει έννομα αποτελέσματα (διαταγή του Δικαστηρίου της 17ης Δεκεμβρίου 2018 στην υπόθεση C-619/18 R).

⁴⁹ Τα πρώτα στάδια του διαλόγου στο πλαίσιο του κράτους δικαίου δεν είναι δημόσια.

⁵⁰ Συγκεκριμένα, τα όργανα του Συμβουλίου της Ευρώπης εκδίδουν σειρά τεχνικών αξιολογήσεων με βάση τη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και τα πρότυπα που έχει αναπτύξει. Ωστόσο, δεν υπάρχει περιορισμός όσον αφορά την εμπειρογνωμοσύνη που μπορεί να αντλήσει η Επιτροπή κατά την εκτίμησή της.

⁵¹ Το ερώτημα κατά πόσον είναι σκόπιμο η Επιτροπή να ζητάει απευθείας από το Συμβούλιο της Ευρώπης και τα όργανά του να εκτιμούν συγκεκριμένα ζητήματα στα κράτη μέλη θα πρέπει επίσης να εξεταστεί περαιτέρω.

Στο επίκεντρο μιας αποτελεσματικής προσέγγισης της ΕΕ σχετικά με το κράτος δικαίου και το πνεύμα της καλόπιστης συνεργασίας βρίσκεται η διασφάλιση ταχείας **αποκλιμάκωσης ή προοπτικής εξόδου από την επίσημη διαδικασία του κράτους δικαίου**, μόλις το οικείο κράτος μέλος έχει λάβει τα απαραίτητα μέτρα για την αποκατάσταση του σεβασμού του κράτους δικαίου. Η ΕΕ και τα υπόλοιπα κράτη μέλη πρέπει να έχουν επαρκείς διαβεβαιώσεις ότι το κράτος δικαίου έχει αποκατασταθεί με βιώσιμο τρόπο. Για τον σκοπό αυτό, η ανακοίνωση της πρόθεσης για περάτωση διαδικασίας θα μπορούσε να συνδέεται με υποστήριξη της Επιτροπής προς το οικείο κράτος μέλος, ώστε να εξασφαλιστεί ότι οι δεσμεύσεις υλοποιούνται και διατηρούνται με αποτελεσματικό τρόπο, μεταξύ άλλων μέσω ειδικής παρακολούθησης των μέτρων συνέχειας. Η ίδια παρακολούθηση των μέτρων συνέχειας θα μπορούσε επίσης να χρησιμοποιείται μετά την ολοκλήρωση συγκεκριμένων διαδικασιών, όπως ο μηχανισμός συνεργασίας και ελέγχου⁵².

Παράλληλα με τις επίσημες διαδικασίες που σχετίζονται με το κράτος δικαίου, ενδέχεται να χρειάζεται η ανάληψη δράσης σε συγκεκριμένους τομείς δραστηριότητας της ΕΕ οι οποίοι ενδεχομένως επηρεάζονται από ελλείψεις του κράτους δικαίου στα κράτη μέλη. Για παράδειγμα, πρόσφατες αποφάσεις του Δικαστηρίου έχουν επισημάνει τον αντίκτυπο γενικευμένων ελλείψεων που σχετίζονται με τη δικαστική ανεξαρτησία στην αμοιβαία εμπιστοσύνη, στην οποία βασίζονται τα μέσα στον τομέα της ελευθερίας, της ασφάλειας και της δικαιοσύνης⁵³.

Αυτή η προστατευτική προσέγγιση για τη λειτουργία της ΕΕ αποτελεί επίσης τη βάση του κανονισμού που πρότείνει η Επιτροπή το 2018 για να διασφαλίσει την προστασία του προϋπολογισμού της ΕΕ σε περίπτωση γενικευμένων ελλείψεων όσον αφορά το κράτος δικαίου στα κράτη μέλη⁵⁴. Μια τέτοια προσέγγιση ενδέχεται να είναι αναγκαία και για πολιτικές της ΕΕ πέραν της πολιτικής για την προστασία των οικονομικών συμφερόντων της ΕΕ, προκειμένου να αποφευχθούν ή να εξαιρεθούν συγκεκριμένοι κίνδυνοι σχετικά με την εφαρμογή του δικαίου ή των πολιτικών της ΕΕ. Η Επιτροπή θα διερευνήσει την ανάγκη λήψης περαιτέρω μέτρων για την αντιμετώπιση του πιθανού αντίκτυπου συνεχιζόμενων προβλημάτων στον τομέα του κράτους δικαίου σε άλλες πολιτικές της ΕΕ.

Η προστασία των οικονομικών συμφερόντων της ΕΕ θα μπορούσε ήδη να επωφεληθεί από λειτουργικές βελτιώσεις. Με βάση δράσεις που προβλέπονται στη νέα στρατηγική της Επιτροπής για την καταπολέμηση της απάτης (CAFS)⁵⁵, η Επιτροπή θα εξετάσει επιλογές για την καθιέρωση λειτουργίας ανάλυσης δεδομένων η οποία συγκεντρώνει δεδομένα από διάφορες πηγές σχετικά με τα συστήματα που εφαρμόζονται στα κράτη μέλη για την προστασία των οικονομικών συμφερόντων της ΕΕ. Αυτό θα μπορούσε να επιτρέψει τον εντοπισμό προβλημάτων όσον αφορά τη διαχείριση κινδύνων που σχετίζονται με τα οικονομικά συμφέροντα της ΕΕ και ενδεχομένως να χρησιμοποιηθεί για την έκδοση προειδοποιήσεων όταν αρχίζουν να εμφανίζονται προβληματικές πρακτικές, όπως το να δίνεται βραδεία και περιορισμένη συνέχεια στις εκθέσεις της Ευρωπαϊκής Υπηρεσίας Καταπολέμησης της Απάτης (OLAF) και, μελλοντικά, στη συνεργασία με την Ευρωπαϊκή

⁵² Ο μηχανισμός συνεργασίας και ελέγχου δημιουργήθηκε ως μεταβατικό μέτρο για την παρακολούθηση της δικαστικής μεταρρύθμισης και την καταπολέμηση της διαφθοράς στη Βουλγαρία και τη Ρουμανία κατά την προσχώρησή τους στην Ένωση το 2007. Μόλις λήξει ο εν λόγω ειδικός μηχανισμός, η παρακολούθηση θα πρέπει να συνεχιστεί στο πλαίσιο οριζόντιων μέσων.

⁵³ Υπόθεση C-216/18 PPU, LM.

⁵⁴ Πρόταση κανονισμού του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για την προστασία του προϋπολογισμού της Ένωσης στην περίπτωση γενικευμένων ελλείψεων όσον αφορά το κράτος δικαίου στα κράτη μέλη· COM(2018) 324 final.

⁵⁵ COM(2019) 196 final.

Εισαγγελία (ΕΡΡΟ), ή όταν διαπιστώνονται ανεπαρκείς δομές ελέγχου σε εθνικό επίπεδο. Το σκεπτικό είναι να υπάρχει παρέμβαση σε πολύ πρώιμο στάδιο και να διαπιστώνεται κατά πόσον το πρόβλημα είναι περιορισμένο ή πρόκειται για επαναλαμβανόμενη πρακτική. Το σύστημα αυτό θα μπορούσε να υποστηρίξει τον μηχανισμό της πρότασης της Επιτροπής σχετικά με τις γενικές ελλείψεις του συστήματος του κράτους δικαίου ή άλλες διαδικασίες που συνδέονται με την προστασία των οικονομικών συμφερόντων της ΕΕ.

Η Επιτροπή προτίθεται:

- να αξιοποιήσει πλήρως τις εξουσίες που διαθέτει ως θεματοφύλακας των Συνθηκών προκειμένου να διασφαλίσει την τήρηση των απαιτήσεων του δικαίου της ΕΕ σχετικά με το κράτος δικαίου·
- να επιδιώξει στρατηγική προσέγγιση στις διαδικασίες επί παραβάσει, με βάση την αναπτυσσόμενη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου, και να προωθήσει τα πρότυπα που αναπτύσσονται στο πλαίσιο της νομολογίας του Δικαστηρίου, μεταξύ άλλων με τη συλλογή των σχετικών πορισμάτων του Δικαστηρίου·
- να εξετάσει τρόπους για τη συστηματικότερη συμμετοχή άλλων θεσμικών οργάνων της ΕΕ κατά την εφαρμογή του πλαισίου του 2014 για το κράτος δικαίου·
- να στηρίζει τα κράτη μέλη στην αποκλιμάκωση ή στην προοπτική εξόδου από την επίσημη διαδικασία του κράτους δικαίου, μεταξύ άλλων μέσω παρακολούθησης των μέτρων συνέχειας·
- να διερευνήσει, έως το τέλος του 2020, κατά πόσον ο αντίκτυπος των συνεχιζόμενων προβλημάτων στον τομέα του κράτους δικαίου τα οποία σχετίζονται με την εφαρμογή των πολιτικών της ΕΕ απαιτεί νέους μηχανισμούς πέραν του προταθέντος κανονισμού για την προστασία του προϋπολογισμού της Ένωσης·
- να διερευνήσει, στηριζόμενη στη στρατηγική της Επιτροπής για την καταπολέμηση της απάτης, τη δυνατότητα μιας λειτουργίας ανάλυσης δεδομένων που θα συμβάλει στον εντοπισμό προβλημάτων όσον αφορά τη διαχείριση των κινδύνων που σχετίζονται με την προστασία των οικονομικών συμφερόντων της ΕΕ. Θα διερευνηθεί επίσης η δυνατότητα έκδοσης προειδοποιήσεων, εάν είναι αναγκαίο, όταν αρχίζουν να εμφανίζονται προβληματικές πρακτικές.

Η Επιτροπή καλεί:

- το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο να εξετάσουν την εντατικοποίηση της συλλογικής προσέγγισης μεταξύ των θεσμικών οργάνων όσον αφορά τις διαδικασίες του άρθρου 7 της ΣΕΕ·
- το Συμβούλιο να δράσει επί της ικανοποιητικής του πρόθεσης να παράσχει σαφέστερους και σταθερότερους διαδικαστικούς κανόνες στη διαδικασία του άρθρου 7·
- το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο να εγκρίνουν ταχέως τον κανονισμό για την προστασία του προϋπολογισμού της Ένωσης σε περίπτωση γενικευμένων ελλείψεων όσον αφορά το κράτος δικαίου στα κράτη μέλη.

V. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ ΚΑΙ ΕΠΟΜΕΝΑ ΒΗΜΑΤΑ

Η προάσπιση του κράτους δικαίου αποτελεί κοινή ευθύνη όλων των θεσμικών οργάνων της ΕΕ, καθώς και όλων των κρατών μελών. Όλα τα μέρη πρέπει να αναλάβουν αυτή την ευθύνη και να διαδραματίσουν τον ρόλο που τους αναλογεί. Πέραν των δράσεων που πρέπει να αναληφθούν βάσει της παρούσας ανακοίνωσης, η Επιτροπή δεσμεύεται να συνεχίσει τη συζήτηση και να αναλάβει πρόσθετες δράσεις, ανάλογα με την περίπτωση, στο πλαίσιο των

αρμοδιοτήτων της. Ο κοινός στόχος πρέπει να είναι η ανάπτυξη συντονισμένης και συνεκτικής στρατηγικής προσέγγισης για την Ένωση με τη συμμετοχή όλων των σχετικών φορέων. Τα βασικά στοιχεία μιας τέτοιας στρατηγικής προσέγγισης περιλαμβάνουν την προώθηση κοινής παιδείας κράτους δικαίου σε ολόκληρη την ΕΕ, μια αποτελεσματική ικανότητα αντιμετώπισης των προβλημάτων σε πρώιμο στάδιο μέσω προληπτικών μέτρων, καθώς και τη δέσμευση για αποτελεσματική κοινή δράση, όπου αυτό απαιτείται, για τον περιορισμό των προβλημάτων όταν τα προληπτικά μέτρα δεν επαρκούν.

Στην παρούσα ανακοίνωση καθορίζεται σειρά δεσμεύσεων και κατευθύνσεων προβληματισμού ως μέρος του σχεδίου δράσης που προτείνει η Επιτροπή. Θα χρειαστεί συνεχής παρακολούθηση σε συνεργασία με τα υπόλοιπα θεσμικά όργανα της ΕΕ, τα κράτη μέλη και τους ενδιαφερόμενους φορείς κατά τους επόμενους μήνες. Η συζήτηση ανέδειξε ευρύ φάσμα θετικών ιδεών οι οποίες χρήζουν περαιτέρω εκτίμησης και οι οποίες θα τροφοδοτήσουν συγκεκριμένα μέτρα στο μέλλον, πέραν εκείνων που λαμβάνονται στο πλαίσιο της παρούσας ανακοίνωσης. Η Επιτροπή καλεί όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη να συμμετάσχουν στη συζήτηση αυτή και προσβλέπει στον διάλογο με το νεοεκλεγέν Κοινοβούλιο και με το Συμβούλιο όσον αφορά μια συντονισμένη προσέγγιση.

Εν τω μεταξύ, η Επιτροπή θα συνεχίσει να διαδραματίζει τον πλήρη ρόλο της ως θεματοφύλακα των Συνθηκών, λαμβάνοντας κατάλληλα και αναλογικά μέτρα για την προάσπιση του δικαίου της ΕΕ και θα επενδύσει στην ενίσχυση των ενωσιακών δυνατοτήτων στο θέμα αυτό. Το αποτέλεσμα θα πρέπει να είναι η ενίσχυση του κράτους δικαίου στην ΕΕ και η πλήρης απεικόνιση της κρίσιμης σημασίας του κράτους δικαίου για όλους τους πολίτες της ΕΕ και για την ΕΕ στο σύνολό της.